

ССІ (број на програмата)	[15 карактеристики]
Наслов	ИНТЕРРЕГ ИПА Програма за прекугранична соработка меѓу Република Бугарија – Република Северна Македонија 2021-2027
Верзија	1.0
Прва година	2021
Последна година	2027
Дозволено од	
Дозволено до	
Број на одлука на Комисијата	
Датум на одлука на Комисијата	
Број на одлука за измена и дополнување на Програмата	[20]
Датум на влегување во сила на одлуката за измена и дополнување на Програмата	
Региони опфатени со програмата според номенклатура на единици за територијална статистика (НЕТС)	Република Бугарија- 2 НЕТС области од III ниво: Благоевград и Кустендил [Република Северна Македонија] - 3 НЕТС области од III ниво: Североисточен регион, источен регион и југоисточен регион
Насока	

1. Стратегија на заедничка програма: главни развојни предизвици и одговори на политиките

1.1. Програмска област (не е потребна за ИНТЕРРЕГ Ц програмите)

Референца: точка (а) од член 17(3), точка (а) од член 17(9)

Програмската област Република Бугарија - Република Северна Македонија се наоѓа во Југоисточна Европа и опфаќа 5 НЕТС области од III ниво (или еквивалентни) територијални единици, имено: 2 области на бугарска страна - Благоевград и Ќустендил и 3 региони на страната на [Република Северна Македонија] - Североисточен, Источен и Југоисточен.

Границата е долга 165 километри со три оперативни гранични премини (Златарево-Ново Село, Станке Лисичково-Делчево и Ѓуешево-Деве Баир). Вкупната површина на областа за прекугранична соработка (ПГС) зафаќа 18 087 км² - што претставува 8,6% од територијата на земјата во Република Бугарија, додека во Република Северна Македонија претставува 33,8%.

Населението во областа на ПГС изнесува 948 564 жители. Населението на делот на Република Бугарија е 424 164 жители (6,06 % од населението на земјата), додека на страната на Република Северна Македонија е 524 400 жители (25,26 % од населението на земјата).

Структурата на областа се карактеризира со присуство на 5 средно-големи градови: Благоевград и Ќустендил на бугарска страна и Куманово, Штип и Струмица на страната на Република Северна Македонија.

Повеќе од половина од програмската област е планинска со шуми кои зафаќаат над 40% од територијата. Географската структура на програмската област вклучува и бројни долини со земјоделски површини, кои го поддржуваат развојот на туризмот, земјоделството и прехранбената индустрија.

Програмското подрачје е богато со водни ресурси: реки од кои најголеми се Струма, Места, Брегалница, Струмица, Пчиња, Крива Река; езера, дел од Дојранското езеро, Водоча, Мантово, Калиманци, Беровско Езеро, Гратче, Пишица, Кнежево и други бројни помали езера во трите погранични региони во Република Северна Македонија; бројни езера во Рила и Пирин планини, од кои најпопуларни се Седумте Рилски езера; подземни води (извори и термални води).

Климата е разновидна, од умерено-континентална, преодно-континентална и планинска до медитеранска по долините на реките и Дојранското Езеро. Прекуграничниот регион на двете страни се оценува како богато со културно и природно наследство и високо ниво на еколошка чувствителност во однос на климатските промени.

1.2 Стратегија на заедничка програма: резиме на главните заеднички предизвици, земајќи ги предвид економските, социјалните и територијалните разлики, како и нееднаквоста, потребите за заеднички инвестиции и комплементарности и синергии со други програми и инструменти за финансирање, научени лекции од минатото искуство и макро-регионални стратегии и стратегии за морски слив каде што програмската област како целина или делумно е покриена со една или повеќе стратегии¹.

Референца: точка (а) од член 17(3), точка (а) од член 17(9)

1. ЕКОНОМСКИ, СОЦИЈАЛНИ И ТЕРИТОРИЈАЛНИ ДИСПАРИТЕТИ

Повеќеслојните фактори се судираат и го обликуваат специфичниот контекст на прекуграничната соработка на надворешните граници на ЕУ. Невозможно е да се засенат линиите на поделба на надворешните граници на ЕУ чии особености можат да се следат во секој домен на политиката и во секоја институционална поставеност. Еден таков фактор е трајното негативно влијание на историски вкоренетото одвојување на двете соседни земји во областа на прекуграничната соработка, што продолжува да го надминува просперитетот на регионот.

Друг фактор се различните институционални структури на управување во двете земји, кои често ги загрозуваат обидите за заеднички и интегрирани акции и решенија. Истовремената имплементација на политиката за проширување и кохезија на ЕУ често доаѓа во конфликт додека ги следат нивните индивидуални цели. Сето ова се само неколку од предусловите кои одредуваат различни стратегиски фокуси и пристапи за имплементација во програмите на Интеррег за надворешни и внатрешни граници.

Додека повеќето внатрешни програми на ЕУ обезбедуваат поддршка за решенија за глобалните предизвици, териториите на ИПА ПГС сè уште се соочуваат со потребата да го достигнат нивниот социо-економски развој. Затоа, главниот заеднички предизвик на регионот за ПГС за 2021-2027 година е да ја напушти групата на заостанати региони и да преземе понапреден тек на развој додека сè уште се соочува со постојан ризик од сиромаштија и нееднаквости во приходите поттикнати од негативните демографски промени, неразвиениот регионален синџир на вредност и претприемништво во ПГС,

¹ Наративот подолу е структуриран на начин да обезбеди резиме засновано на докази за најновите социо-економски предизвици, развојни неуспеси и економски двигатели на областа на ПГС, со цел да се дефинира програмската стратегија за соработка за следниот програмски период. Сепак, резимето се соочува со ограничување на податоците поради недостатокот на споредливи и еквивалентни податоци од НЕТС областите од III ниво во двете земји. Временското ограничување и изворите на податоци откриваат уште една методолошка загриженост. Често се случува кога важните индикатори не се рамномерно присутни на двете територии. Кога ќе се појави сето ова ограничување, наместо тоа се користат податоците од горната просторна скала (НЕТС 2-1, ниво на нација), што ја зема предвид споредливоста (во смисла на извори, мерење и навременост), реципрочитет и релевантност во контекст на ПГС за подобро да се долови територијалната димензија на секторските политики на сите нивоа на управување, чија потреба за тоа е истакната во Територијалната агенда 2030 година. Наративот е изграден на податоци за 2020 година, а кога тоа не е можно, наместо тоа се користат најновите достапни податоци.

ниска технолошка специјализација, неатрактивна и неконкурентна деловна средина. Кога овие економски турканици се случуваат во слаб прекуграничен институционален контекст и во отсуство на практики без јаглерод, изгледите за територијална кохезија во согласност со целите на ЕУ (Територијална агенда 2030; Зелен договор) дополнително се оспоруваат.

Извршената Територијална анализа за програмските цели и нејзината ажурирана верзија овозможува структурирање на главните наоди во следните групи области на политики, гледани од перспектива на пречки и движечки сили за развој

1.1. Негативна демографска промена

Програмската област е ретко населена со густина на население под националниот просек на соодветната земја поради фактот што половина од територијата е планинска со шуми кои зафаќаат над 40% од нејзината површина. Просечната густина на населението во регионот за соработка на Република Бугарија е помала од националната (63,0 луѓе/км²) и значително варира помеѓу урбаните и руралните области. Округот Ќустендил има најмала густина на населеност во целиот регион на ПГС. Густината на населението во регионот за соработка во Република Северна Македонија]покажува дека таа, повторно, останува под националниот просек (80,8 луѓе/км²). Североисточниот статистички регион има најголема густина на население во целиот регион на ПГС (76,3 луѓе/км²), што е блиску до националниот просек. Така, просечната густина на населеност на целиот регион на ПГС е далеку од просекот на ЕУ-28, кој е 117,7 луѓе/км².

Севкупно, областа на ПГС се карактеризира со негативна природна промена на населението (и двете земји забележаа пад на населението за повеќе од 5% во една деценија), негативна нето миграција и висок процент на население на возраст од 65 години и повеќе (во споредба со просекот на ЕУ) .

Демографските податоци на програмската област не се разликуваат значително од другите идентични територии на ЕУ, но за разлика од нив, на подрачјето на ПГС недостигаат стимулации и мерки за спротивставување на неповолните импликации од негативните демографски промени. Атрактивните изгледи за работа, вклучувајќи мерки за сребрена економија, подобар квалитет на услугите од општ интерес и подобра поврзаност може да ги подобрат за половина ограничувањата во процесот на имиграцијата, како и зголемување на бројот на раѓања и генерирање повисок регионален приход. Како што е примерот во следниот дел, ниските нивоа на приходи и нееднаквостите продолжуваат да го нарушуваат економскиот развој во областа на ПГС.

1.2 Сиромаштија и нееднаквости во приходите

Податоците на Евростат² покажуваат дека територијата на ПГС спаѓа во групите региони со втора највисока стапка на ризик од сиромаштија и социјална исклученост. Речиси една четвртина од вкупното население (Република Бугарија – 32,8%, Република Северна

² https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_statistics_at_regional_level#Poverty_and_deprivation

Македонија – 39,9%) и најмалку половина од невработените (Република Бугарија – 58,7%, Република Северна Македонија – 41,7%) беа сметани дека се изложени на ризик од сиромаштија во 2019 година. Република Бугарија ја држи третата највисока стапка (24%) на пензионирани лица во ЕУ-27 изложени на ризик од сиромаштија во 2019 година, додека реципрочните податоци за Република Северна Македонија ја ставаат земјата во подобра позиција (4%).

Во однос на нееднаквостите во приходите, најновите податоци (EU-SILC - ЕУ Статистики за приходи и услови за живот) ја ставаат Република Бугарија на врвот од сите земји-членки со најголем јаз во приходите меѓу најсиромашните и најбогатите (8 пати поголем јаз од просекот на ЕУ од 5,2 пати). Главниот фактор што го зголемува ризикот од сиромаштија е недостатокот на перспектива за работа.

Еден пристап за решавање на тоа прашање е да се предложат економски стимулации за поактивно вклучување на долгорочно невработените, неактивните (ниту во вработување, ниту во образование и обука) и старите лица во општествениот, граѓанскиот и економскиот живот. Меѓутоа, од поопшта перспектива, искоренувањето на сиромаштијата претставува комплексен предизвик. Покрај гладот и неухранетоста, неговите манифестации вклучуваат ограничен пристап до образование и други основни услуги, социјална дискриминација и исклученост, како и недостаток на учество во одлучувањето. Различни социјални групи носат непропорционален товар на сиромаштија и распределба на приходите. Затоа, сите овие аспекти бараат интегриран, мултисекторски и мултиуправувачки пристап за да се решат основните причини за сиромаштијата, да се обезбедат основните потреби за сите и да се обезбеди дека сиромашните имаат пристап до продуктивни ресурси, вклучително образование и обука за да се постигне одржлива егзистенција и квалитетно живеење.

1.3 Нееднаквости во резултатите од образованието и вработувањето

Структурата на образовните установи во областа на ПГС е релативно добра, но со видливи територијални разлики во средните и повисоките образовни институции, кои претежно се лоцирани во административните центри на програмскиот регион. Уделот на постигнатото основно и средно образование во целата област на ПГС е малку над или многу блиску до националниот просек на соодветната земја. Стапките на осипување од училиште се намалуваат секоја година.

Индикаторот на Еуростат „Рано напуштање на образованието и обуката (% од населението на возраст од 18-24 години)“ открива важни разлики меѓу двете земји, како што следува:

ЕУ – 28 (2013-2020): 11.2 (2014); 10.3 (2019);

Република Бугарија: 12.9 (2014); 13.9 (2019);

Република Северна Македонија: 12.5 (2014); 7.1 (2019);

Република Бугарија не го исполнува реперот за ЕТ 2020 (Стратешка рамка за европска соработка во образованието и обуката) од 10% удел на рано напуштање на

образованието и обуката, додека Република Северна Македонија не само што ја исполнува целта на ЕТ 2020 година, туку означува и забележително подобрување на оваа клучна одредница за економски просперитет.

Наставните програми на системот за средно образование во двете земји се централно дефинирани што ги прави недоволно флексибилни за тековно ажурирање на брзиот технолошки развој и опциите за нивно прилагодување се ограничени на оние од изборните часови и воннаставните активности. Ова размислување е важно кога треба да се преземат територијални мерки за надминување на одредени образовни дефицити.

Во однос на високото образование, Република Бугарија и Република Северна Македонија известуваат за идентични насоки на перформанси мерени со индикаторот на Евростат „Дистрибуција на дипломирани студенти од високо образование по широки области на образование“. Најновите достапни податоци (2018) покажуваат дека најголемиот и еднаков удел на дипломирани студенти во двете земји (31,8%) доаѓаат од областа на деловната администрација и правото, проследено со 13,1% учество на дипломирани студенти по општествени науки и 12,4% во инженерство (Република Бугарија), и 13,7% во уметноста и хуманистичките науки и 13,3% во инженерството Република Северна Македонија. Овие податоци може да се гледаат и како индикација за идната секторска специјализација и како одраз на тековните потреби на пазарот на трудот.

Двете земји имаат слаби резултати во образованието за возрасни со мали разлики во однос на Република Бугарија што ја става земјата во подобра позиција. Стапката на учество во образованието и обуката (25-64 години) за 2019 година (мерено со Евростат) ги рангира Република Бугарија (2%) и Република Северна Македонија (2,8%) на дното на европската класификација (ЕС28: 11,3%). Дополнителни емпириски докази (индикаторот на Евростат „Дистрибуција на активности за неформално образование и обука од страна на работодавачот“) ја поддржуваат претпоставката дека, во однос на усовршувањето на вештините, два конфликтни трендови се поддржани во двете земји – во Република Бугарија воден е од работодавачот, додека во Република Северна Македонија е повеќе или помалку самоуправуван.

Стапка на вработеност - CB (ER) и стапка на невработеност - CHB (UER), 2019 година (NSI и Макстат (MACSTAT))

Република Бугарија: 70,1 (CB); 4.2 (CHB)

Благоевградска област: 75,2 (CB); 4.1 (CHB);

Ќустендилска област: 67,6 (CB); 2.6 (CHB);

Република Северна Македонија: 47,3 (CB); 17.3 (CHB)

Североисточен регион: 37,0 (CB); 33,0 (CHB);

Источен регион: 54,3 (CB); 7.8 (CHB);

Југоисточен регион: 63,3 (ЕР); 6.3 (СНВ);

Ниската стапка на вработеност во Република Северна Македонија, а особено онаа во североисточниот регион (СИ регион) во комбинација со високата невработеност, укажува на структурни економски дефицити и сериозни внатрешно регионални разлики. Затоа, причините за недоволното работење во СИ регион бараат фокусиран и интегриран пристап за справување со нив. Во повеќето случаи, окрузите/регионите во граничното подрачје на ПГС со висока стапка на невработеност се или премногу далеку од водечките економски центри или се со традиционална дневна миграција на работна сила, или се карактеризираат со ниско ниво на образование и вештини. Овие негативни фактори на локалните пазари на труд говорат за трајна изолација од тековните процеси на национално ниво.

Друг предизвик поврзан со вработувањето за двете земји е потребата да се борат со високата стапка на млади неактивни лица (не бараат вработување, не се образуваат дополнително и/или не посетуваат обуки).

ЕУ28 (2013-2020); 13,6%

Република Бугарија (2013-2020); 17,5%

Република Северна Македонија (2013-2020): 26,7%

Недостатокот на еднакви можности за вработување на младите во областа на ПГС предизвикува загриженост дека регионалните економски разлики може дополнително да се продлабочат со тоа што цела генерација млади луѓе ќе бидат исклучени од пазарот на трудот во областа на прекуграничната соработка во наредните години. Затоа, институционалните и деловните напори за развивање атрактивни работни аранжмани за милениумците се сосема потребни, особено во фазата на транзиција од образование до пазарот на трудот.

1.4 Нееднаквости во пристапот до здравствена заштита

Здравствените предизвици во пограничниот регион преку ПГС главно се поврзани со: (1) нееднаквости во понудата на здравствени услуги во урбаните и руралните области; (2) квалитетот на здравствените услуги, (3) недостигот на медицински работници, (4) високото релативно учество на индивидуалните здравствени трошоци. Оддалеченоста на некои мали општини од урбаните агломерации од гледна точка на испорака на медицинска помош (примарна, специјалистичка, болничка, ургентна и итна) останува сериозен предизвик за ПГС во здравството.

1.5 Нееднаквости во конкурентноста и деловното опкружување

Во изданието на Глобалниот индекс на конкурентност - ГИК (GCI) за 2018-2019 година, Република Бугарија е рангирана на 49-то место од 141 анализирани земји, напредувајќи од 51-то место во претходното издание, додека Република Северна Македонија е на 82-то место на глобално ниво, но има напредување со две места од претходното издание. Бројките од изданието за 2019 година покажуваат дека Република Бугарија има подобри

индикатори во макроекономската стабилност, условите на пазарот на трудот, финансискиот систем и иновациониот екосистем. Во исто време, бројките за следните столбови покажуваат потреба од подобрување: инфраструктура, здравје, пазар на производи и деловна динамика. Изведбата на Република Северна Македонија е измешана, со значителен напредок во некои димензии, додека губи одредено тло во други. Меѓу најподобрите елементи, Република Северна Македонија напредува на иновативниот екосистем, здравјето и усвојувањето на ИКТ.

Опкружувањето на претпријатието во двете земји наликува на посебна двојна структура. На едната крајност постојат неколку големи модерни претпријатија со интензивен капитал, базирани на ресурси, увозно зависни и ориентирани кон склопување, додека на другата крајност има мали и микро претпријатија кои користат многу едноставни и традиционални технологии и служат на ограничен локален пазар. Затоа, важен иден курс на дејствување што бара големо внимание од страна на ПГС е потребата локалните економски оператори да преземат технолошка трансформација, охрабрувајќи се да поттикнат постепен промена на производството од нискотехнолошки производи кон производи со средна и висока технологија, што бара широко вработување на нови технологии и решенија.

Податоците на Евростат за деловната демографија³ покажуваат стабилен раст, помеѓу 2014 и 2018 година, на активни претпријатија во бугарскиот дел од областа на прекуграничната соработка (области Благоевград и Кустендил), додека Националната статистика на Република Северна Македонија покажува спротивен тренд – пад на вкупниот број на активни претпријатија. Активните претпријатија во услужниот сектор преовладуваат во областа на прекугранична соработка, а потоа следат бројот на претпријатија во индустријата и градежништвото. Податоците за деловната демографија покажуваат поинтензивни економски активности на бугарската страна на границата и покрај подобрите услови за водење бизнис во Република Северна Македонија. Земјата го зазема 17-тото место од 190 земји на рангирањето на Светската банка „Дуинг бизнис“ за 2020 година, додека Република Бугарија е рангирана на 61-то место. Деловното опкружување во делот за прекугранична соработка на Република Северна Македонија е поповолно во економските, социјалните и културните урбани центри Штип (Источен регион) и Струмица (Југоисточен регион) најмногу поради фактот што важните транспортни коридори овозможуваат лесен пристап до овие центри и следствено до главниот град, што овозможува можности за лесна комуникација и соработка меѓу субјектите.

1.6 Слабо усвојување на дигитални иновации

Откако е изграден индексот на дигитален економски и општествен индекс – ДЕОИ (DESI)⁴, Република Бугарија е рангирана на последното место во секое издание на

³ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/BD_HGNACE2_R3_custom_692265/default/table?lang=en

⁴ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-economy-and-society-index-desi>

индексот во сите показатели – поврзаност, дигитални вештини, користење на интернет услуги, интеграција на дигитални технологии, дигитални јавни услуги. Република Северна Македонија, исто така, има низок резултат (2,3 од 5) во Изгледот за конкурентност на ОЕЦД (2018) во однос на дигитализацијата.

Европската табла за иновации 2018 ги оценува Република Бугарија и Република Северна Македонија како скромни иноватори. Во двете земји има недостиг на иновациона инфраструктура и соработка и координација меѓу академската заедница, приватниот сектор и владата.

Во однос на претприемништвото, перформансите на Република Северна Македонија се под просекот на ЕУ, со исклучување на претприемничките намери кои се за повеќе од 10% повисоки од просекот на ЕУ. Претприемничката активност водена од можности во земјата е најниска во споредба со сите земји од ЕУ и надвор од ЕУ. Идентичен неуспех е забележан и во Република Бугарија. Земјата е многу под просекот на ЕУ во претприемништвото, со најнизок резултат од сите земји-членки.

И покрај слабите перформанси на Република Бугарија и Република Северна Македонија во актуелните рангирања, ИКТ индустријата во двете земји постепено се развиваше во последната деценија. Интернет врската и нејзиното користење се други важни предуслови за спроведување на политиките и практиките за дигитална трансформација. Евростат обезбедува споредливи информации (податоци за 2019 година) за уделот на домаќинствата со пристап до интернет - Република Северна Македонија известува повисок резултат (82%) од оној на Република Бугарија (75%). Пенетрацијата на фиксниот широкопојасен интернет останува ограничена во двете земји, што негативно влијае на дигиталната трансформација и конкурентноста. Според информативните листови за дигитална влада⁵ од 2019 година, двете земји имаат резултати под просекот на ЕУ, но сепак укажуваат на различни степени на дигитални подобрувања. Република Северна Македонија е понапредна во дигитализацијата на здравството, додека Република Бугарија има подобри резултати во административното сервисирање.

Уделот на секторите со интензивно знаење во економијата на двете земји е помал од просекот на ЕУ, што е во корелација со пониски инвестиции во истражување и развој и перформанси на продуктивноста. Повеќето работни места создадени од нови фирми се појавија во помалку продуктивни сектори на економијата. Системот за истражување и иновации на двете земји се соочува со голем број структурни недостатоци. Конкретно, тие вклучуваат ниски нивоа на јавни и приватни инвестиции за истражување и развој, фрагментација на јавната научна база, недостаток и стареење на квалификувани човечки ресурси, слаби врски наука-бизнис, низок број регистрирани патенти и лиценци и неефикасно управување. Сите овие недостатоци го спречуваат потенцијалниот придонес на истражување и развој за продуктивноста и економскиот раст и силно ќе го ограничат капацитетот за нагорна конвергенција на среден рок.

⁵ <https://joinup.ec.europa.eu/collection/nifo-national-interoperability-framework-observatory/digital-government-factsheets-2019>

1.7 Неразвиена туристичка инфраструктура во текот на годината

Разновидноста на природните и културните добра во областа на ПГС е клучен предуслов за дефинирање на целно ориентирана туристичка понуда. Сепак, наодите укажуваат на недостаток на прекугранични конкурентни туристички производи во текот на целата година и неискористен туристички потенцијал. Освен нагласената сезонска туристичката понуда, се уште нема развиена интеракција на туристичката функција преку границата.

Програмската територија од бугарска страна спаѓа во туристичките региони на Софија (популарен за деловен и културен туризам) и Рила - Пирин (популарен за планински и верски туризам). Голем број подземни води, извори, површински водотеци и минерални води се присутни во делот од програмската област на Република Северна Македонија. Свкупно, областа на прекугранична соработка претставува непроценлив потенцијал за развој на туризмот и за зачувување на богатиот биодиверзитет од национално и пан-европско значење. Преминот низ територијата на регионот за ПГС е дел од дијагоналниот пат на Културниот коридор што ја поврзува Југоисточна Европа со Азија. Покрај овие фактори, треба да се спомене и различноста на историските периоди и релевантните културни вредности. Областа за прекугранична соработка не ужива позитивни трендови во подобрувањето на туристичката атрактивност на регионот - бројот на ноќевања во областа е под соодветниот национален просек со исклучок на областа Благоевград која е дом на два популарни туристички центри во текот на целата година - Банско (скијачко и планинско одморалиште) и Сандански (бањски центар).

И покрај овозможувачките фактори и предуслови, туризмот во регионот „препознава“ непремостливи слабости: неразвиен туристички производ во целина, неразвиена мрежа на компании за услуги и понуди во туризмот, недоволно квалификуван кадар во областа на туристичките услуги, лоша состојба и ограничен пристап до природни и културно-историски локалитети. Влијанието на Ковид врз туризмот поставува дополнителни предизвици. Заедно со потребата за развој на локални индустрии водени од туризмот поради неискористениот туристички потенцијал, паралелните мултилатерални напори и одговорите на политиките за обнова на туристичките врски со локалните засегнати страни, другите економски сектори и природните ресурси и екосистемите треба да бидат стратешки сфатени и практично адресирани на интегриран и издржлив начин.

1.8 Недостаток на практики и услуги засновани на екосистем за справување со природните опасности и загубата на биолошката разновидност

Еколошките димензии на територијалната кохезија генерално се слабо разбрани и треба да се стават на еднаква положба со економските и социјалните елементи на концептот. Врската помеѓу биолошката разновидност и обезбедувањето екосистемски услуги сè уште не е изградена во областа на ПГС, и покрај големиот број природни области кои уживаат различни национални и меѓународни статуси на заштита. Територијалната анализа ги наведува загадувањето на реките, поплавите, свлечиштата и пожарите како најголеми еколошки проблеми на пограничниот регион. Има високо загадени речни делови, особено во сливното подрачје на Струма и Брегалница, Струмица и дел од реката Вардар, кои главно произлегуваат од директниот тек на отпадните води од индустријата (и рудниците)

и домаќинствата, рудничките наоѓалишта и користењето на пестициди и ѓубрива во земјоделството.

Екосистемските услуги имаат силно влијание врз начинот на кој се постапува со природните опасности. Бидејќи еколошката инфраструктура во областа на ПГС генерално се оценува како недоволно развиена, отсуството на практики и услуги засновани на екосистем за справување со различни еколошки предизвици, ги ослабува напорите за решавање на прашањата за климатските промени. Различни анализи, проценки и сценарија од национални и меѓународни институции и експерти ги ставаат Република Бугарија и Република Северна Македонија меѓу земјите со поголем ризик од климатски промени. Факторите кои се очекува да влијаат негативно врз здравјето на луѓето, животната средина, биодиверзитетот и економскиот раст вклучуваат: (1) чести поплави, (2) моќни конвективни бури, кои предизвикаа сериозни материјални штети и жртви во голем број региони на Република Бугарија, (3) тешки суши; (4) одрони; (5) зголемена зачестеност на шумски пожари поради недоволно пошумување, самозапалување на сува трева во близина на шуми, невнимателно ракување со пожар, неконтролирано согорување на отпадот од домаќинството; (6) релативно висока сеизмичка опасност.

Интегритетот на речиси сите природни екосистеми во областа на ПГС во моментот е загрозен, делумно поради тековните климатски промени, но и поради антропогените притисоци, што резултира со деградација на живеалиштата и зголемена закана од шумски пожари. Губењето на биодиверзитетот продолжува, а популациите на неколку ретки видови продолжуваат да се намалуваат како бројка. Моментално применетите пристапи и стратегии за управување не обезбедуваат ефективно зачувување на биолошката разновидност. Сегашната национална мрежа на заштитени подрачја која спаѓа во областа на ПГС, не обезбедува еколошки континуитет и поврзаност, бидејќи сè уште недостасуваат поврзувачки еколошки коридори.

1.9 Ограничена подготвеност за зелена транзиција

Двете национални економии се многу енергетски интензивни. Економијата на Република Северна Македонија се карактеризира со неефикасност во застарениот систем за производство на енергија, постојана голема зависност од јаглен и неефикасна потрошувачка на енергија. Земјата е во почетна фаза за поставување на услови за реализација на многу цели разгледани во Прегледот на еколошките перформанси на ОЕЦД (OECD Environmental Performance Review). Според неговото издание за 2019 година, спроведени се мерки за ублажување во енергетскиот сектор, почнувајќи од воведување енергетски контроли, до субвенции за мерки за енергетска ефикасност во домаќинствата. Поради доминантната употреба на домашниот лигнит за производство на електрична енергија, земјата има потенцијал за намалување на ЕСГ - емисиите на стакленички гасови (GHG). Отстранувањето на цврстиот отпад е убедливо најголемиот придонесувач за ЕСГ во секторот отпад, кој исто така е највисока растечка категорија во однос на емисиите заедно со многу високи ЕСГ поврзани со транспортот кои изнесуваат 15% од вкупните емисии на земјата. Од 2008 година, земјата постигна мал напредок во развојот на инфраструктурата за управување со отпад. Постојните комунални депонии не ги

исполнуваат ниту основните услови за безбедно одлагање на отпадот. И покрај развојот на настаните во воспоставувањето на регионални системи за управување со отпад и напредокот во подготвителната работа, ниту една од регионалните депонии не е завршена.

Република Бугарија останува најинтензивната економија со енергија и стакленички гасови во ЕУ со широка граница. Во 2017 година, на Република Бугарија и требаше 3,8 пати повеќе енергија и произведе 4,4 пати повеќе емисии на јаглерод по единица БДП од просекот на ЕУ. Сепак, земјата сè уште е на пат да ги постигне своите цели за ЕСГ и обновлива енергија. Таа не напредува кон своите индикативни цели за енергетска ефикасност и јазот помеѓу сегашното и целното ниво на потрошувачка на енергија се зголемува.

Постојат сериозни социјални предизвици поврзани со процесот на ефективна енергетска трансформација, како што се губење на работни места и пад на стандардите за квалитет на животот. На значителен број работници негативно ќе влијае затворањето на електрани и рудници за јаглен, што ќе доведе до сериозни потреби за преквалификација и отворање нови работни места. Концентрацијата на огромното мнозинство од производството на јаглен во само неколку области, како што е областа Ќустендил од областа на ПГС, веројатно ќе доведе до значителни социо-економски и територијални разлики. Алтернативи за енергија и работа за оние директно вработени во индустријата за јаглен веројатно нема да се најдат во истите области. Ова би барало важни инвестиции во преквалификација на работната сила, како и поддршка за секторска и географска мобилност за да се намалат нето-загубите на работни места⁶. Исто така, ќе има значителен ефект врз индиректните работни места (на пр. добавувачи, угостители, даватели на услуги) и семејствата на погодената работна сила.

Иако во Република Бугарија се преземени политички активности за промовирање зелена транзиција, земјата продолжува да заостанува зад ЕУ во сите компоненти на циркуларната економија⁷. Скалата на продуктивноста на ресурсите на Република Северна Македонија исто така е далеку под просекот на ЕУ28. И двете земји немаат стратегија за циркуларна економија. Република Северна Македонија дури и не собира податоци за рециклирање и кружна употреба на материјали и тоа покажува дека овие практики се недоволно развиени. Затоа, постои итен повик до двете земји да одговорат на предизвикот за поактивна промоција и поддршка на принципите на циркуларната економија и поврзаните производствени практики.

1.10 Ограничена прекугранична поврзаност и меѓурегионална мобилност

Извештајот на Комисијата за Бугарија како земја, за 2020 година ја нагласува потребата земјата да изгради сигурна, одржлива и еластична инфраструктура, вклучувајќи регионална и прекугранична инфраструктура. Извештајот ја нагласува поврзаноста со соседните земји како клучен предизвик. Спроведувањето на политиката на трансевропската транспортна мрежа за изградба на патна и железничка инфраструктура и градење на врски со Западен Балкан ќе и овозможи на Бугарија да има корист од тоа да

⁶ European Commission (2019b), Employment and Social Developments in Europe 2019, July 2019.

⁷<https://ec.europa.eu/eurostat/web/circular-economy/indicators/main-tables>

биде транзитна земја на идниот железнички товарен коридор Алпско-Западен Балкан. Сè уште е приоритет да се развијат коридорите „Ориент/Исток-Медитеран“, како и врските со земјите од Западен Балкан. Затоа, проектите наменети за проширување на пристапот до основната мрежа ТЕМ-Т треба да се решаваат со висок приоритет.

Недостатокот на железничка, брза патна и/или автопатска врска меѓу двете земји, зголемениот прекуграничен сообраќај, изгледите за проширување на пристапот до основната мрежа на транс европската транспортна мрежа – ТЕМ-Т (TEN-T) резултираат со недоволни можности за граничен премин и го отежнуваат товарот и транспортот на патници. Има само 3 оперативни гранични контролни пункта долж границата, кои опслужуваат население од околу 1 милион луѓе. Сите овие алки што недостасуваат, како и неискористениот потенцијал за мобилност во опсегот на поврзувањето, ја поттикнува потребата од подобрување на пристапот до границата и ТЕМ-Т земајќи ги предвид и изгледите на забрзаното проширување на ЕУ.

Во однос на меѓурегионалната мобилност, патиштата во планинските подрачја постојано се во лоша состојба и ги отежнуваат меѓусебните врски, а со тоа ја намалуваат мобилноста. Тешкиот транспортен пристап во помалку развиените периферни региони доведува до недостаток на ефективна економска активност, високи нивоа на невработеност, депопулација на населените места и недоволно обезбедување на јавни услуги. Ова ги „смалува“ комуникациите на територијата на помал периметар и ги ограничува можностите за развој. Затоа, врските и услугите помеѓу урбаните и оддалечените/рурални области треба да се зајакнат за да се изгради фер, инклузивна и полна со можности кохерентна територија на ПГС.

Една од европските велосипедски патеки, имено патеката Евровело 13 (EuroVelo 13 Trail Iron Curtain Trail) се протега во регионот на ПГС. Рутите на ЕвроВело имаат туристичка намена, така што тие не ги поврзуваат големите градови, но ја олеснуваат туристичката мобилност, што има влијание врз целокупниот економски раст на пограничниот регион. Ниту еден од сегментите на коридорот ЕвроВело кој минува низ Република Северна Македонија и Република Бугарија, сепак, не е развиен или барем обележан.

Заеднички предизвици накратко

- Може да се наведе следнава шема на територијална дивергенција во областа на ПГС: тенденција за повисоки оценки за димензијата на ефикасност (БДП, БДВ, извоз), но пониски оценки за основната димензија (инфраструктура, здравје и образование), димензијата на иновации (дигитална подготвеност, деловни динамики и иновации), еколошка димензија и поврзаност.

- Ако продолжат тековните демографски и образовни трендови, тогаш, ќе има сè поголема неусогласеност, со помалку понудени работни места со ниски квалификации за растечки број нискоквалификувани работници и помалку квалификувани кандидати за да се задоволи зголемената побарувачка за висококвалификувана работна сила;

- Содржината на изборните часови, воннаставните активности и потребите за образование на возрасни се убедливо поврзани со потребите на пазарот на трудот за да се одговори на намалениот предизвик на работната сила и зголемената неусогласеност на пазарот на трудот;
- Социјалниот и економскиот јаз меѓу социо-економски поволните и обесправените лица (вклучително во однос на распределбата на доходот) се зголемува во Република Бугарија, додека спротивен тренд е забележан во Република Северна Македонија, каде јазот на приходот и релативно високиот ризик од сиромаштија и социјална вклученост останува предизвик што треба да се надмине во двете земји;
- Потребни се повеќе економски стимулации за справување со невработеноста, особено кај младите;
- Ранливите и обесправените групи на луѓе продолжуваат да имаат ограничен пристап до услуги од општ интерес, затоа треба да се утврдат интегрирани мерки за подобрување на квалитетот на услугите и активно економско вклучување на ранливите лица со приоритет и од ИКТ перспектива што ќе овозможи повеќе дигитални решенија;
- Усвојувањето на ИКТ останува една од варијаблите на кои двете земји имаат релативно добро работење, но во помалку дигитално трансформирана средина – што отвора простор за развој на повеќе дигитализирани решенија во различни домени на политиките.
- Главните предизвици за прекуграничната област лежат во надградувањето на нејзината работна сила, поттикнувањето на инвестициите на малите и средните претпријатија во иновациите, поттикнувањето на растот на претприемништвото и јавните и приватните инвестиции за истражување и развој и зајакнување на врските за наука-бизнис за поддршка на знаење и трансфер на технологија;
- Недостигот на конкурентни туристички производи во текот на целата година, во областа на ПГС, го попречува развојот на туристичката индустрија, а дополнително внимание треба да се посвети на туристичкиот маркетинг и промоција;
- Недостаток на екосистем засновани практики и услуги за ограничување на загубата на биолошката разновидност и појавата на природни опасности;
- Високата потрошувачка на енергија и ЕСГ, ниските инвестиции во чиста енергија, недоволно развиените циркуларни модели го забавуваат темпото во областа на ПГС, за да придонесат за климатски неутрална конкурентност и трансформација без јаглерод;
- Неразвиената основна транспортна и услужна инфраструктура резултира со ограничена регионална поврзаност што може дополнително да ги продлабочи пречките за прекугранична мобилност.

2. ДВИЖЕЧКИ СИЛИ

2.1 Поволна макроекономска позадина и перформанси на МСП (мали и средни претпријатија)

Двете земји уживаат макроекономска стабилност и потенцијал за раст. Во однос на Република Бугарија, последната се движи околу 3% од 2016 година, со вкупна продуктивност на факторите како и главниот фактор зад нејзиното проширување, заедно со растечкиот удел на извозот на пазарот, зголемувањето на трошоците за работна сила по единица произведено и континуираната интеграција во синџирите на глобалната вредност, што ја поткрепува конкурентската позиција на Република Бугарија.

Поттикнат од силниот извоз и зголемената домашна побарувачка, БДП на Република Северна Македонија се зголеми за 2,7% во 2018 година. Инвестициите, сепак, продолжија да се намалуваат.

На ниво на прекугранична соработка, некои разлики во уделите на регионалниот БДП за 2018 година ја обликуваат тековната економска перспектива на областа главно поради ограничената големина на пазарот на Република Северна Македонија: - област Благоевград (2,7%), област Кустендил (1,0%), Југоисточен регион (9,37%), Источен регион (8,25%), Североисточен регион (4,91%).

Во номиналните вредности, сите 5 региони прикажуваат пораст на БДП со стапка блиска до националниот просек.

Бруто додадената вредност (БДВ) е уште еден важен показател за економскиот аутпут во прекуграничната област. Во Република Северна Македонија додадената вредност на МСП се зголеми за 28,0 % во периодот од 2012 до 2017 година, а вработеноста на МСП порасна за 12,3 отсто во истиот период. Во Република Бугарија, малите и средните претпријатија генерираат две третини од вкупната додадена вредност и три четвртини од вкупната вработеност во земјата, што е далеку над соодветните просеци на ЕУ од 56,4% и 66,6%. Во 2014-2018 година, МСП во „нефинансиската деловна економија“ генерираа значителен пораст од 50,7% на додадената вредност на МСП. Спротивно на тоа, вработеноста на МСП порасна само умерено, за 8,6%. Трговија на големо и мало ја обликуваат секторската специјализација и во Република Северна Македонија, со учество од 40,7 % на МСП, 30,3 % од вкупното вработување на МСП и речиси една третина (31,6 %) од вкупната додадена вредност на МСП. Еден од најбрзо растечките сектори на МСП во земјата во 2012-2017 година беше информатичкиот сектор и комуникациите. МСП во овој сектор остварија впечатлив раст на додадената вредност од 64,4%, а уште поголем раст на вработеноста од 65,9%. Иако економијата на Република Бугарија е многу ориентирана кон услуги, неодамнешниот здрав раст на додадената вредност на МСП беше делумно поттикнат од производството. Додадената вредност на МСП во овој сектор се зголеми за 41,1% во 2014-2018 година, додека вработеноста на МСП се зголеми за 4,9%.

На ниво на прекугранична соработка, најголем дел од произведениот економски аутпут е забележан во областа Благоевград во услужниот сектор, проследено со Источен и

Југоисточен регион на Република Северна Македонија специјализирано во земјоделството. Индустријата е сектор со најнизок кумулативен удел на БДВ. Сепак, таа го зазема второто место во економијата на Република Бугарија и третото место во економијата на Република Северна Македонија во прекуграничната област, а главно е претставена со рударство, како водечки сектор во минатото и сè уште задржувајќи го својот најважен дел во регионалното индустриско производство. Генерално, таа прекугранична регионална специјализација наликува на низок економски развој и неконкурентни економски перформанси со ограничени можности за домашните компании да се приклучат на глобалните синџири на вредност. Сепак, забележан е еден позитивен тренд: силниот удел на услуги продолжи да расте на сметка на намалувањето на секторите на индустријата и земјоделството.

Според Комисијата за проценка на Програмата за економски реформи на Република Северна Македонија (2019-2021 година), националната економија закрепна во 2018 година за сметка на силниот извоз. Република Бугарија е меѓу најголемите трговски партнери и тоа е клучен овозможувачки предуслов за градење на регионални синџири на вредност. Според податоците на бугарската царинска агенција, товарниот сообраќај и движењето на луѓе меѓу две земји годишно се зголемуваат во просек за 10%. За дополнително да се нагласи оваа позитивна тенденција, тука доаѓаат резултатите од перформансите на двете земји во областа на интернализацијата кои одат во согласност со просекот на ЕУ (Факт листови за СБА 2019 година (2019 SBA Fact Sheets) за Република Бугарија и Република Северна Македонија).

Поволната географска локација и близината на главните градови на двете земји може позитивно да влијае на развојниот потенцијал на регионот.

2.2 Богат биодиверзитет со силно влијание врз економскиот раст

Програмската област ужива во многу богато и разновидно природно наследство. Република Бугарија е трета рангирана земја на ЕУ во Националната еколошка мрежа - НЕМ (NEN) со покриеност од 34,4% од нејзината национална територија под мрежата Натура 2000. Бугарскиот дел од прекуграничната област изобилува со природни паркови и резервати кои уживаат различни форми на заштита. Голем број природни живеалишта, на граничната страна на Република Северна Македонија се официјално номинирани за кандидатски локации на Емералд Мрежата (Emerald Network). Националната Емералд мрежа во Република Северна Македонија опфаќа 16 локации кои претставуваат околу 80% од целата мрежа. Важни еколошки коридори од геоморфолошко, орнитолошко и ботаничко значење минуваат низ граничната страна на Република Северна Македонија.

Од септември 2021 година, Осоговските Планини добија статус на заштита на површина од 48 829,26 хектари. Уште неколку области се на пат да станат заштитени под Емералд мрежата - тоа се Долна Брегалница и Малешевските Планини со 11.460,89 хектари заштитени подрачја.

Програмската област, исто така припаѓа на Балканскиот зелен појас кој е најјужниот дел од Европскиот зелен појас. Покрај природната разновидност на регионот, има и шуми кои покриваат околу 46,5% од вкупната територија на граничната област кои обезбедуваат

суровини за дрвопреработувачките индустрии, како и можности за активности за рекреација и ловее.

Прегледот на еколошките перформанси на ОЕЦД за 2019 година (OECD Environmental Performance Review) нагласува дека Република Северна Македонија успешно го зачувала изобилството на диви автохтони видови фауна, габи и флора, вклучително и бројни видови кои се категоризирани од Меѓународната унија за зачувување на природата (IUCN) како глобално загрозувани од исчезнување и видови вклучени во Европската црвена листа, како и многу ендемични видови..

И покрај различната еколошка заштита што ја ужива прекуграничната област, постојат области во регионот со губее, фрагментација и модификација на живеалиштата, намалени или уништени екосистеми. Основни причини за тоа се: слаби контролни системи, ниско ниво на образование, недостаток на информации, висока ранливост на природни и вештачки опасности (направени или предизвикани од човечкото), недостаток на интегрирано планирање и практики и услуги засновани на екосистем итн.

Според Комисијата и ЕУ 2020 стратегијата за биолошка разновидност, развојот на зелена инфраструктура (green infrastructure (GI)) е најдобар пример за практики засновани на екосистем кои придонесуваат за отпорни заедници и резултираат со повеќекратни придобивки за одредена територија. Овие помошни придобивки вклучуваат подобрување на човековото здравје и благосостојба, подобрени еколошки услуги и економски раст. Зелената инфраструктура има за цел зајакнување и обновување на деградираните екосистеми преку зајакнување на интегрираното управување со земјиштето. Како што е нагласено во Стратегијата на ЕУ за зелена инфраструктура, инвестициите во зелена инфраструктура имаат значителен потенцијал за зајакнување на регионалниот и урбаниот развој, вклучително и преку одржување или создавање работни места. Богатата биолошка разновидност на регионот е основа за развој и диверзификација на различни форми на туризам.

3. ПОТРЕБИ ЗА ЗАЕДНИЧКИ ИНВЕСТИЦИИ

Идентификуваните потреби за заеднички инвестиции ги рефлектираат наведените територијални разлики, предизвици и средства, како и целите на Територијалната агенда 2030 година, која се стреми да ја зајакне солидарноста во промовирањето на конвергенција и намалување на нееднаквостите меѓу поповолните места и оние со помалку просперитетна перспектива или кои заостануваат.

- Инвестиции за повеќедимензионални интегрирани територијални мерки кои се однесуваат на јазот во приходите, релативно високиот ризик од сиромаштија, социјалната вклученост преку услуги засновани во заедницата и интегрираното вработување, подобрен пристап и квалитет на општите услуги за луѓето и претпријатијата;

- Инвестиции за развој и имплементација на атрактивни можности за работа и сеопфатни програми за дигитално усовршување, вклучувајќи мерки на сребрената економија;

- Инвестиции за подобрување на квалитетот, релевантноста на пазарот на трудот и инклузивноста на образованието и обуката;
- Инвестиции за технолошка модернизација, усвојување модели на циркуларност, дигитализација, интернализација, претприемништво, пристап и воспоставување регионални синџири на вредности, олеснување на прекуграничното вмрежување на претпријатијата итн.;
- Инвестиции за воведување и ширење на пристапот „технологија со цел“ кој би ги искористил истражувањата и инвестициите за да создаде решенија што одговараат на итноста на еколошките и социјалните предизвици на прекуграничната соработка;
- Инвестиции за развој на пристапи засновани на екосистем и решенија за позеленување за справување со еколошки прашања, како и за заеднички техники за конзервација и зачувување;
- Инвестиции за интегриран развој на одржливи туристички практики;
- Инвестиции во подобрување на прекуграничната поврзаност и мобилност.

4. КОМПЛЕМЕНТАРНОСТ И СИНЕРГИИ СО ДРУГИ ФИНАНСИСКИ ПРОГРАМИ И ИНСТРУМЕНТИ

Програмата за прекугранична соработка ИПА 3 меѓу Република Бугарија и Република Северна Македонија се надополнува со други програми и инструменти за финансирање. Синергијата и кумулативниот ефект на оваа комплементарност може да се наведат според приоритетите на програмата за прекугранична соработка ИПА 3, како што следува:

ПРИОРИТЕТ 1 ПОЗЕЛЕН ГРАНИЧЕН РЕГИОН (зелена инфраструктура)

Тие теми се опфатени во *Програмата за животна средина и Националната приоритетна рамка за акција за Натура 2000* за програмскиот период 2021-2027 година. Со цел да се обезбеди трајно влијание врз еколошката инфраструктура, тековната Програма е во интеракција со *Програмата за животна средина 2021-2027* година за поттикнување на зајакнување на биолошката разновидност, „зелена“ инфраструктура во урбаните средини и намалување на загадувањето.

Националната приоритетна рамка за акција за Натура 2000 ги фокусира напорите на обезбедување ефективно управување со *Националната еколошка мрежа и заштита на природните живеалишта и видовите* од европско и национално значење за да се запре загубата на биолошката разновидност преку подобрување на заштитата и зачувувањето на природата, биодиверзитетот и зелената инфраструктура.

Новата Евро-Мед транснационална програма 2021-2027, на која неодамна се приклучија Република Северна Македонија и Република Бугарија, предвидува имплементација на концепт на зелена инфраструктура што може постепено да ја подобри достапноста на екосистемските услуги и да ја поддржи визијата за зачувување на биолошката разновидност како економска вредност за регионите.

Истите цели ги следи и програмата АДРИОН, во која учествува и Република Северна Македонија. Така, индивидуалното учество на Република Бугарија и Република Северна Македонија во различни, широки програми финансирани од ЕУ, создава важни синергии со програмата за прекугранична соработка ИПА 3. Повеќето меѓупрограмски синергии се случуваат во доменот на животната средина каде што заедничките напори за подобрување на еколошкиот аспект на социо-економскиот развој и за одржување на здрава и заштитена животна средина се судираат и на тој начин создаваат поголемо влијание, ефикасност и позитивен отпечаток врз животната средина.

ПРИОРИТЕТ 2 ПОПОВРЗАН ГРАНИЧЕН РЕГИОН (комуникациски врски, проширен пристап до јадрото ТЕМ-Т)

Проектот за „Воспоставување на нов граничен премин Клепало“ помеѓу Република Бугарија и Република Северна Македонија според сегашната програма ги надополнува интервенциите од *Програмата за транспортна безбедност 2021-2027* за развој на односите со соседните земји. Предвидено е спроведување на железничко поврзување меѓу Република Бугарија и Република Северна Македонија, како и модернизација на делницата Софија-Перник-Радомир и завршување на модернизацијата на делницата Елин Пелин-Костенец. Предвиденото проширување на пристапот до главната мрежа ТЕМ-Т преку обезбедување на директно патно поврзување со автопатот Струма во Бугарија, како дел од главниот коридор Ориент/Исток-Медитеран ќе ја зајакне регионалната поврзаност и прекуграничната мобилност.

ПРИОРИТЕТ 3 ИНТЕГРИРАН РАЗВОЈ НА ПРЕКУГРАНИЧНИОТ РЕГИОН (Интегриран територијален развој на регионите)

Интервенција во *Програмата за регионален развој 2021-2027* според *Приоритет 1: Интегриран урбан развој* и *Приоритет 2: Интегриран територијален развој на регионите* за спроведување на инфраструктурни мерки насочени кон подобрување и развој на културата, туризмот, одржливата урбана мобилност, дигиталната и безбедна транспортна поврзаност, мерки за подобрување на квалитетот на животната средина како зелена инфраструктура, мерки за поттикнување на економската активност, инвестиции во техничка инфраструктура за развој на индустриски зони или друга инфраструктура за развој на економските активности и поддршка за иновации и развој на МСП.

ИНТЕРРЕГ ИПА *Грција - Република Северна Македонија 2021-2027* (Југоисточен плански регион на Република Северна Македонија) предвидува мерки фокусирани на поддршка на претприемништвото и стартапи, ориентирани кон прекугранични производи и услуги, туризам, трансфер на знаење и ИКТ.

Инструментот ИПА III за Република Северна Македонија обезбедува значајна помош што ја надополнува огромната поддршка финансирана од ЕУ во регионот. Во контекст на програмата ПГС-ИПА III, на програмата ЕУ за Преспа се гледа како на инструмент кој го интензивира заедничкиот ангажман на двете земји за забрзување на Зелената агенда на нивните територии. И покрај фактот што географската покриеност на програмата ЕУ за Преспа не се поклопува со програмската област за прекугранична соработка, додадената

вредност на иницијативата Преспа ја надополнува тековната работа во целиот соседен регион и создадените синергии се од корист за целата област.

Доменот на политиката, каде што двете програми најмногу се надополнуваат, е Зелената агенда каде различните столбови на биолошката разновидност се ставени на централно место. Соодветен инструмент за градење синергии меѓу двете програми може да биде спроведувањето на паралелни или последователни активности на различни, но соседни територии, со цел да се подобри еколошката пропустливост и да се прошират еколошките коридори од исток кон запад и да се поддржи развојот на одржливи туристички производи.

Покрај барањето за комплементарност меѓу програмите финансирани од ЕУ, исто така се бараше конзистентност на ниво на политиката на ЕУ, особено помеѓу доменот на политиката на надворешните граници и проширувањето во контекст на Берлинскиот процес.

Програмата има потенцијално силно влијание врз напредокот на спроведувањето на 5 од 6 водечки иницијативи на Стратегијата ЕУ-Западен Балкан.

Развојот на бизнисот во голема мера се смета за најповолна област за кумулативни политики и финансиски интервенции на ЕУ во Западен Балкан (т.н. WB6) и во прекуграничната област. Со обезбедување поддршка на граничните бизниси за интернализирање и приклучување кон меѓународните синџири на вредности, Програмата ги надополнува напорите на Коморскиот инвестициски форум за Западен Балкан 6 (WB6 CIF) за олеснување на меѓуделовните контакти и промовирање на Западен Балкан (ЗБ6) како една инвестициска дестинација.

Затоа, програмата ги проширува можностите за вмрежување на деловните заедници помеѓу прекуграничната област и регионот на Западен Балкан и на тој начин создава изгледи за појава на балкански синџири на вредности (нагласени и во Документот за ориентација на границата).

Програмата игра клучна улога во ЗБ6 Агендата за поврзаност, а делумно и во водечката иницијатива за безбедност и миграција, со поставување на темелите за полесно и побрзо движење на граѓаните, бизнисите и капиталот меѓу Западен Балкан и ЕУ преку изградба на нова гранична контролна точка (ГП Клепало) на границата помеѓу Република Бугарија и Република Северна Македонија.

Според Приоритетот 3 Интегриран развој на прекуграничниот регион, Програмата ќе се стреми да ја прошири копнената поврзаност преку поддршка на развојот на алтернативна мобилност, вклучително и мрежа од велосипедски патеки, „нечисти“ шуми и селски патишта, хелиодроми итн.

Програмата се осврнува на приоритетите на Зелената агенда на Западен Балкан (WB6) во однос на заштитата и обновувањето на екосистемите. Придонесот на Програмата за таа цел оди во форма на мали проекти кои го поддржуваат развојот на зелената инфраструктура со цел да се зголеми еколошката пропустливост и да се спречи губење на биолошката разновидност.

Стратешките основи (Дигитална агенда за Западен Балкан) и концентрацијата на Програмата градат силни синергии (во областа на дигиталната економија и општество) и заземаат идентични патишта за да ги направат граѓаните од регионот на Западен Балкан (WP6) и ПГ област, способни целосно да ги искористат придобивките од брза и неизбежна дигитална трансформација.

Последно, но не и најмалку важно, и покрај континуираните политички спорови меѓу Република Бугарија и Република Северна Македонија, Програмата испраќа позитивна порака до сите засегнати дека кога се одржуваат добрососедски односи на територијално ниво, билатералните спорови повеќе не се пречка кон растот и просперитетот.

Во однос на имплементацијата на пристапот за меѓупрограмска координација за справување со географските и тематски предизвици и за олеснување на меѓупрограмските синергии, раководните тела ќе тргнат по две патеки: 1) Покана до претставниците на раководните тела од сите релевантни (оние чија географска покриеност се преклопува со областа на ПГС) Програми за финансирање од ЕУ за ЗКС/ЗРГ на Програмата; и 2) Формирање меѓупрограмски тематски работни групи и размена на персонал/експерти во фазата на изработка на Упатствата за апликантите.

5. НАУЧЕНИ ЛЕКЦИИ ОД МИНАТО ИСКУСТВО

И покрај тематската концентрација наметната со регулативите на ЕУ во периодот од 2014 до 2020 година, областите на интервенција дефинирани во програмата ИНТЕРРЕГ ИПА ПГС 2014-2020 сè уште останаа доста разновидни и без никаква меѓузависност.

Наспроти ограничените (дури и намалени во периодот 2014-2020) финансиски ресурси, интересот за програмата остана висок во двата програмски периоди. Во периодот 2007-2013 година – во рамките на 3-те отворени повици, поднесени се 320 проекти и потпишани 100 договори, додека во периодот 2014-2020 година – во рамките на 2-те отворени повици се поднесени 379 проекти и потпишани 73 проекти.

Ова покажува дека повеќе од 75% од предлозите за проекти не биле финансирани и дека расфрланите секторски инвестиции врз основа на отворени повици доведоа од една страна до силна конкуренција и високи очекувања на потенцијалните корисници, а од друга страна до фрагментирани и „точка-интервенции“, од кои некои не беа директно поврзани со реалните потреби и потенцијал на прекуграничниот регион. И покрај покажаниот висок интерес, малата компетентност на некои корисници во однос на спроведувањето на проектите на одредени мерки и ниското ниво на партнерство помеѓу јавниот и невладиниот сектор придонесоа за недоволна капитализација на резултатите од проектот. Дополнително, забележано е исцрпеност во генерирањето проектни идеи – на пр. зголемен број на проекти, со веќе финансирани слични идеи/цели и на сите повици најголем дел од апликантите се една иста организација/институција.

Евалуацијата на влијанието на програмата 2007-2013 година, како и среднорочната евалуација на програмата 2014-2020 година, покажаа дека, во кореспонденција со различноста на сферите на интервенција, беа испорачани широк број и опсег на резултати.

Од финансиска перспектива, забележано е драстично несовпаѓање помеѓу расположливите, бараните и договорените средства - во просек, вкупниот буџет на сите апликации го надминува расположливиот со 345%, додека само 20% од вкупно бараното финансирање е договорено.

Често, ваквата финансиска диспропорција е предуслов за слаби програмски ефекти во однос на ефикасноста и одржливоста.

Затоа е тешко програмата да донесе придобивки за заедниците, да ги интензивира нејзините ефекти за регионот и особено нејзината додадена вредност постигната преку соработка.

Во таа насока, за да се постигне видливо влијание, се препорача нов, поориентиран кон резултати пристап во реализацијата на идните програми. Се очекува дека подоброто фокусирање на програмата ќе ги зајакне врските помеѓу потребите и ресурсите (преку концентрирање на повеќе средства во најбараните области за интервенција) со што ќе генерира пропорционални и одржливи ефекти на територијата.

6. МАКРО-РЕГИОНАЛНИ СТРАТЕГИИ (MPC)

Територијалните предизвици со кои се занимава Програмата за прекугранична соработка (на пр. еколошки закани, нерамномерен социо-економски развој, некоординирано образование, системи за истражување и иновации) се исто така препознаени како такви во Стратегијата за регионот Дунав - ЕУСРД (EUSDR) (Република Бугарија) и во Стратегија за јадранскиот и јонскиот регион - ЕУСЈП (EUAIRS) (Република Северна Македонија).

Ова отвора можности за усогласување на релевантните приоритети на Програмата за прекугранична соработка со двете MPC и за вградување на последните во стратешката рамка на референтната програма. Меѓутоа, програмската област не е во близина ниту на Дунав, ниту на сливот на Јадранското и Јонското море. Оваа околност дозволува MPC да се вградуваат главно од перспектива на индиректни синергии и придонеси. Конкретно, синергиите и координацијата на акциите помеѓу програмата за прекугранична соработка и двете MPC може потенцијално да се проектираат во областа на институционалниот капацитет и размената на практики/знаења/решенија во следните приоритети на MPC:

Приоритетна област 3 „Да се промовира културата и туризмот, контактите луѓе со луѓе“ (ЕУСРД) и Столбот 4 „Одржлив туризам“ (ЕУСЈП)

Значителен опсег на активностите на Програмата за ПГС, кои ќе бидат поддржани под приоритетот „Интегриран развој на пограничниот регион“, ќе биде фокусиран на туризмот. Се очекува инвестициите да ја подобраат инфраструктурата и услугите поврзани со туризмот, брендирањето и маркетингот, како и да ја зајакнат меѓуинституционалната координација и развојот на политиките, истовремено поттикнувајќи го зачувувањето и повторното поврзување со природните екосистеми во потрага по одржлива туристичка прекугранична заедница. Односите меѓу луѓето се во сржта на оваа заедница.

Приоритетни области 5 „Ризици во животната средина“, 6 „Биодиверзитет, предели, квалитет на воздухот и почвите“ и 10 „Институционален капацитет и соработка“ (ЕУСРД) и Столб 3 „Квалитет на животната средина“ (ЕУСЈЈР)

Според Приоритетот 1 „Позелен пограничен регион“ Програмата за прекугранична соработка ќе се стреми да ја подобри зелената инфраструктура како средство за заштита и проширување на еколошката поврзаност, како и да спречи губење на биолошката разновидност и колапс на екосистемот. Јавните власти сè повеќе се препознаваат како клучни даватели на екосистемски услуги во изградбата и обновувањето на зелените површини, затоа, промовирањето практики за зајакнување на институционалните капацитети за прилагодување кон климатските промени, заедно со ширењето на решенијата за позеленување, ќе придонесе за драгоцено влијание врз постигнувањето на целите на ЕУСРД и ЕУСЈЈР.

1.3. Оправдување за изборот на целите на политиката и на специфичните цели на Интеррег, соодветните приоритети, специфичните цели и формите на поддршка, адресирање, каде што е соодветно, врските што недостасуваат во прекуграничната инфраструктура

Референца: точка (ц) од член 17(3)

Табела 1

Избрана цел на политиката или избрана специфична цел на ИНТЕРРЕГ	Избрана специфична цел	Приоритет	Оправдување за изборот
ЦП 2 <i>Позелена, транзиција со низок јаглерод кон нето- нула јаглеродна економија и еластична Европа преку промовирање чиста и фер енергетска транзиција, зелени и сини инвестиции, циркуларна</i>	<i>Подобрување на заштитата и зачувувањето на природата, биодиверзитетот и зелената инфраструктура, вклучително и во урбаните области и намалување на сите форми на загадување</i>	Позелен пограничен регион	<i>Програмската област ужива голема биолошка разновидност. Сепак, поради нејзините разновидни геолошки, топографски и хидролошки услови, областа е ранлива на штетни практики за биолошката разновидност. Според Стратегијата за биодиверзитет на ЕУ до 2030 година, загубата на биолошката разновидност и колапсот на екосистемот се една од</i>

<p>економија, ублажување и адаптација на климатските промени, превенција и управување на ризици и одржлива урбана мобилност</p>			<p>најголемите закани со кои се соочува човештвото во следната деценија. Тоа го прави зачувувањето на природата и обновувањето на здравите екосистеми европски приоритет. Централно место за овој приоритет е воспоставувањето зелена инфраструктура (ЗИ) чиито широки ефекти позитивно влијаат врз здравјето и благосостојбата на луѓето, ја поддржуваат зелената економија, создаваат можности за работни места и ја подобруваат биолошката разновидност. Додека Стратегијата за биолошка разновидност на ЕУ 2030 ги повикува националните власти дополнително да ги зајакнат и прошират практиките за заштита на природните локалитети, регионалните и локалните власти сè повеќе се препознаваат како клучни даватели на екосистемски услуги во изградбата и обновувањето на зелените површини. Времениот извештај на Европската мрежа за опсервација на просторното планирање – ЕМОПП (ESPON) за 2019 година „Состојба на европската територија“ нагласува дека прекуграничната област</p>
---	--	--	---

		<p> ужива висок потенцијал на ЗИ мрежна покриеност. Таа проценка повлекува политики и практики кои промовираат одржливо користење на земјиштето и зголемена биолошка разновидност. Бидејќи покриеноста со зелени површини во урбана скала генерално се намалува, политиките што се однесуваат на тој дефицит треба да се фокусираат на позеленување урбани и пери-урбани области, подобрување на поврзаноста на урбаните простори и на трансформирање на користењето на земјиштето, доминирани од отворени простори без вегетација (на пр. поранешни индустриски платформи, паркинзи, кафеави полиња), во зелени површини со подобрени еколошки квалитети. Ова се само дел од мерките што Програмата ќе бара да ги поддржи со цел да се зајакне биолошката разновидност преку поставување еколошки коридори за да се спречи генетска изолација, да се овозможи миграција на видовите и да се одржат и подобрат здравите екосистеми. Во тој контекст, Стратегијата за биодиверзитет на ЕУ 2030 охрабрува инвестициите во </p>
--	--	--

			<p>зелената инфраструктура да се спроведуваат преку прекугранична соработка меѓу земјите-членки, вклучително и преку Европската територијална соработка. Стратегијата на ЕУ за промовирање на ЗИ, исто така, ја нагласува регионалната/кохезиона димензија на промоцијата на ЗИ. Понатаму, прекуграничната соработката во областа на ЗИ е исто така во согласност со препораката од Документот за гранична ориентација да се стави силен фокус на одржливи и еколошки мерки.</p>
<p>ЦПЗ</p> <p>Поповрзана Европа преку зајакнување на мобилноста</p>	<p>Развивање на одржлива, отпорна на климата, интелигентна и интермодална национална, регионална и локална мобилност, вклучувајќи подобрен пристап до ТЕМ-Т и прекугранична мобилност</p>	<p>Поповрзан прекуграничен регион</p>	<p>Во прекуграничната област моментално работат 3 гранични премини - ГП, кои опслужуваат население од скоро еден милион луѓе преку обезбедување директен пристап до автопатот Струма во Бугарија кој е дел од основниот коридор ТЕМ-Т Ориент/Исток-Медитеран. Засилениот процес на проширување на ЕУ ги повика Република Бугарија и Република Северна Македонија да одговорат на предизвикот за олеснување на годишно зголемениот сообраќај на товар и движење на луѓе меѓу двете земји, било со зголемување на услужниот</p>

		<p>капацитет на сегашни гранични контролни пунктови или со отворање на нов ГП меѓу двете земји чија потреба за тоа беше препознаена уште во 1999 година кога Република Бугарија и Република Северна Македонија потпишаа Билатерален договор за воспоставување на нов ГП во селото Клепало што ги поврзува општините Струмјани (Република Бугарија) и Берово (Република Северна Македонија).</p> <p>Неодамнешните предлози на Комисијата предвидуваат понатамошна интеграција на земјите од Западен Балкан во политиките, програмите и пазарите на ЕУ, а доколку пречките за мобилност на границите продолжат, забрзувањето на процесот на проширување на ЕУ може да биде загрозено поради недостатокот на основни фактори за поврзување. За најдобро отклучување на потенцијалот на меѓусебно поврзаните производствени мрежи и синџири на вредност меѓу земјите од Западен и Источен Балкан, клучно ќе биде обезбедувањето основа за поврзување.</p> <p>Олеснета и зголемена граница и пристап до ТЕМ-Т меѓу двете земји има политичко значење и</p>
--	--	---

			<p>мултисекторско влијание врз различните правци на политиката на ЕУ, нагласувајќи ја и улогата на Интеррег во премостувањето на Западна и Источна Европа. Дополнително на тоа, олеснетата и зголемена граница и пристапот до ТЕМ-Т ќе создадат додадена вредност во поширока економска перспектива, ширејќи ги прелевањата и олеснувајќи ги меѓусебните врски во транспортниот и туристичкиот сектор. Очекуваните инвестиции за подобрен пристап до границата и ТЕМ-Т ќе создадат значителна заштеда на патување низ времето, скратувајќи го и времето за пристап до многу популарниот ски-центар Банско во Бугарија (меѓу првите десет во кое било актуелно рангирање). ЦП 3 е избрана како водечка политика поради големото влијание на подобрениот граничен и ТЕМ-Т пристап врз регионалната поврзаност и прекуграничната мобилност.</p>
<p>ЦП 5</p> <p>Европа поблиску до граѓаните преку поттикнување на одржлив и интегриран</p>	<p>Поттикнување на интегрираниот социјален, економски и еколошки развој, културното наследство и безбедноста во</p>	<p>Интегриран развој на прекуграничниот регион</p>	<p>Очекуваното зголемување на регионалните диспаритети и периферализација, поделбата урбано-рурално и потребата да се поттикне имплементацијата на</p>

<p>развој на сите видови територии и локални иницијативи</p>	<p>други области освен во урбаните</p>		<p>целта за одржлив развој „Никого не оставај зад себе“ бараат интегрирани политики на локално ниво како контраст на секторскиот пристап кој сè уште доминира во практики за локален развој во прекуграничната област. Ова ја нагласува важноста на приспособени пристапи засновани на место наместо територијално слепи политики со мала врска со територијалната реалност. Потребата за борба против нерамномерно дисперзираните економски ефекти од изолирани и спорадични интервенции го поттикнуваат концептот на партиципативен и интегриран територијален развој кој може да ја зајакне инклузивноста, еластичноста и конкурентноста преку собирање клучни актери од кој било секторски синџир на вредност во кооперативните акции. Разликите во пристапот до услугите од општ интерес ги поттикнуваат давателите на услуги, претпријатијата и социјалните активности да се преселат во области со подобар пристап. Ова особено се однесува на оддалечените области кои немаат пристап до јавни услуги и економски и социјални можности.</p>
--	--	--	---

			<p>Границата прикажува бариера и деловната активност останува главно локална и урбана, со отсутна прекугранична димензија и влијание. Алките што недостасуваат во прекуграничното обезбедување на деловни услуги и таквите од општ интерес се главен фактор зад негативната демографска динамика и инертната економија што ја покажува областа. Изборот на конкретната цел е направен со цел да се справи со овие предизвици, имајќи го предвид и усогласувањето со основните приоритети на Територијалната агенда 2030 година. Така, програмата ќе придонесе за приоритетот „Праведна Европа“ од Територијалната агенда 2030 со примена на пристап заснован на место, за разлика од точка-пристапот. Ова повлекува вклучување на сите актери кои играат активни улоги во пограничната економија и на тој начин овозможувајќи мултисекторски, одговорни и повеќе нивоа на партнерства за управување кои ќе бидат воспоставени за поддршка на просперитетот на пограничниот регион. Избраната специфична цел обезбедува стратешка рамка за</p>
--	--	--	---

			зближување на бизнисот, граѓаните и властите во колективни акции кои произведуваат заеднички придобивки и широко договорени решенија за најитните заеднички територијални предизвици.
--	--	--	---

2. Приоритети [300]

Референца: точки (г) и (д) од член 17(3)

2.1. Приоритет 1. Позелен пограничен регион

Референца: точка (г) од член 17(3)

Текстуално поле: [300]

Промовирање на чиста и правична енергетска транзиција, зелени и сини инвестиции, циркуларна економија, климатска адаптација и превенција и управување со ризици во прекуграничниот регион

2.1.1. Специфична цел (се повторува за секоја избрана специфична цел)

Текстуално поле: [300]

1.1. Подобрување на заштитата и зачувувањето на природата, биолошката разновидност и зелената инфраструктура, вклучително и во урбаните области, и намалување на сите форми на загадување

Референца: точка (д) од член 17(3)

2.1.2. Поврзани типови на акции и нивниот очекуван придонес кон тие специфични цели и макро-регионални стратегии и стратегии на морска основа, онаму каде што е соодветно

Референца: точка (д)(i) од член 17(3), точка (в)(ii) од член 17(9)

Приоритетот 1 Позелен пограничен регион под ЦП 2 „Позелена Европа со ниска емисија на јаглерод преку промовирање на чиста и фер енергетска транзиција, зелени и сини инвестиции, кружна економија, климатска адаптација и превенција и управување со ризикот“ беше избран затоа што експлоатацијата на нови форми на услуги засновани на екосистем, кои се засноваат на големата разновидност на мерки за позеленување,

би придонеле за одржување на здрава зелена, физичка и животна средина, а згора на тоа би генерирале нематеријални придобивки за луѓето, вклучително и естетски квалитети и рекреативни искуства.

Врската помеѓу биолошката разновидност и обезбедувањето екосистемски услуги сè уште не е изградена во областа на ПГС, и покрај големиот број природни области кои уживаат различни национални и меѓународни статуси на заштита. Територијалната анализа на програмата ги наведува загадувањето на реките, поплавите, свлечиштата и пожарите како најголеми еколошки проблеми на пограничниот регион. Има високо загадени речни делови, особено во сливното подрачје на Струма, Брегалница, Струмица и дел од реката Вардар што главно произлегуваат од директниот тек на отпадните води од индустријата (и рудниците) и домаќинствата, рудничките наоѓалишта и употребата на пестициди и ѓубрива во земјоделството. Според стратегијата за биолошка разновидност на ЕУ 2030, екосистемите и нивните услуги може да се одржуваат и унапредат со воспоставување зелена инфраструктура (ЗИ) и обновување на деградираните екосистеми. ЗИ е стратешки планирана мрежа на природни и полуприродни области кои имаат за цел да обезбедат голем опсег на екосистемски услуги со позитивно влијание врз сите еколошки компоненти. Како што е нагласено во Стратегијата на ЕУ за зелена инфраструктура, инвестициите во ЗИ имаат значителен потенцијал за зајакнување на регионалниот и урбаниот развој, вклучително и преку одржување или создавање работни места. Развојот на услуги засновани на екосистем во областа на прекугранична соработка ќе ги подобри практиките на позеленување кои ќе имаат корист од постоечкиот потенцијал на пограничниот регион и ќе се надоградат на добро зачуваната природа и пејзаж, богатата биолошка разновидност, голем број заштитени подрачја и пејсажи, преземена заштита на животната средина и мерки за превенција и ублажување на ризикот.

Инвестициите во областа на заштитата на животната средина и управувањето со ризици се засноваат на потребите на програмската област, како што се: недоволна еколошка инфраструктура, еколошки ризици, недоволна свест на населението за заканите по животната средина и недоволно знаење за еколошки решенија, итн. Надоврзувајќи се на веќе постоечкиот потенцијал на граничната област, имено: добро зачуваната природа и пејсаж, богат биодиверзитет, голем број заштитени подрачја и предели, инвестиции за заштита на животната средина и превенција и ублажување на ризикот се апсолутен предуслов за создавање подобри услови за живот за луѓето во граничната област и одржлив економски развој. Предложените интервенции имаат за цел да ги ублажат ризиците од губење на екосистемите, загрозената биолошка разновидност поради дополнително загадување, силни климатски промени. Исто така, имплементацијата на мерки посветени на намалување на загадувањето и заштита на биодиверзитетот ќе ја подобри заштитата на природата за доброто на луѓето и економијата. Прекуграничната соработка во таа област на политиката се очекува да го отклучи потенцијалот за решение заснован на екосистем, оправдан со присуство на богата биолошка разновидност, како и со огромните можности за градење на биолошки достигнувањата од двата претходни програмски периоди.

Концептот на „зелена инфраструктура“ е релативно нов и посебно внимание ќе се посвети на негово промовирање и развивање на пилот-решенија кои подоцна можат да се размножуваат. Затоа, спроведувањето на конкретната цел ќе се заснова на следните методи: интеграција (интеграција и координација на урбаното зелено со други урбани инфраструктури во однос на физичките и функционалните односи), мултифункционалност (комбинација од еколошки, социјални и економски/абиотски, биотски и културни функции на зелените површини) и поврзаност (физички и функционални врски помеѓу зелените површини во различни размери и од различни перспективи).

Некомплетна листа на дејства што треба да се поддржат според Приоритет 1 се заснова на типологијата на ЕУ за ЗИ⁸ (Зелена инфраструктура) и може да се претстави во следните групи инвестиции:

- **Инвестиции за градење зеленило** (зелени балкони, зелени ѕидови, зелени покриви, атриумски простори, зелени тротоари, зелени паркинзи, зелени огради, бариери за бучава и сл.);

- **Инвестиции за развој на урбани и пери-урбани зелени површини, вклучително и подобрување на врските помеѓу зелените површини** (уличка и улично дрво/ограда, зелена и зелена граница на улица, зелено игралиште/училиште, зелени и обоени плоштади, зеленило на брегот на реката);

- **Инвестиции за развој на природни урбани зелени површини** (урбан парк, историски парк/градина, џебен парк/парк изнајмување, маалски зелен простор, институционален зелен простор, зелен спортски објект, шума, грмушки, напуштени и напуштени површини со дивина);

- **Инвестиции за развој на зелени површини за управување со водите** (шуми, реставрација на потокот и заштита на природата, дождовни градини или одржливи урбани системи за одводнување - ОУСО (SUDS), натурализирано езерце со атмосферска вода, области за био задржување);

- **Поддршка за заеднички стратегии и акциони планови** за развој на нови алатки, инструменти, како и пренесување решенија помеѓу релевантните засегнати страни;

За целите на имплементацијата на Приоритет 1, Програмата ќе настојува да се применуваат инструменти кои би одговарале на ограничениот буџет и поставените цели, како што е фондот за Мал Проект или други поедноставени опции.

Предвидените акции придонесуваат за постигнување на зелените цели на ЕУСРД и ЕУСЈР, особено во Приоритетните Области 5 „Ризици за животната средина“, 6 „Биодиверзитет, пејсажи, квалитет на воздухот и почните“ (ЕУСРД) и Столб 3 „Квалитет на животната средина“ (ЕУСЈР).

2.1.3. Индикатори

⁸ <https://biodiversity.europa.eu/green-infrastructure/typology-of-gi>

Референца: точка (д)(ii) од член 17(3), член точка (в)(iii)17(9)

Табела 2: Излезни индикатори

Приоритет	Специфична цел	Број за идентификација (ID) [5]	Индикатор	Мерна единица [255]	Средна цел (2024) [200]	Крајна цел (2029) [200]
<i>Позелен пограничен регион</i>	<i>1.1.Подобрување на заштитата и зачувување на природата, биодиверзитетот и зелената инфраструктура, вклучително и во урбаните подрачја, и намалување на сите форми на загадување.</i>	<i>RCO8 4</i>	<i>Пилот акции заеднички развиени и имплементирани во проекти</i>	<i>Пилот акции</i>	3	8
<i>Позелен пограничен регион</i>	<i>1.1.Подобрување на заштитата и зачувување на природата, биодиверзитетот и зелената инфраструктура, вклучително и во урбаните подрачја, и намалување на сите форми на загадување.</i>	<i>RCO1 16</i>	<i>Заеднички развиени решенија</i>	<i>Решение</i>	3	8

Табела 3: Индикатори за резултат

Приоритет	Специфична цел	Број за идентификација ID	Индикатор	Мерна единица	Основа	Референтна година	Финална цел (2029)	Извор на податоци	Коментари
Позелен пограничен регион	1.1.Подобрување на заштитата и зачувување на природата, биодиверзитетот и зелената инфраструктура, вклучително и во урбаните подрачја, и намалување на сите форми на загадување	RCR104	Решенија преземени или зголемени од органи	Решение			12	Мониторинг систем На Управувачкиот Орган	

2.1.4. Главни целни групи

Референца: Член точка (е)(iii) од 17(3), точка (с)(iv) од Член 17(9)

Текстуално поле (7000)

Практиките на зелената инфраструктура (ЗИ) придонесуваат за отпорни заедници и резултираат со повеќекратни добивки за одредена територија. Под влијание на поврзаноста, мултивункционалноста и просторното планирање на повеќе размери, ЗИ може да го подобри човековото здравје и благосостојба, да ја поддржи зелената економија, да создаде можности за работа и да ја подобри биолошката разновидност. Презентираните главни целни групи под специфичната цел „Подобрување и зачувување

на природата, биодиверзитетот, и зелената инфраструктура, вклучително и во урбаните средини, и намалување на сите форми на загадување“ ги илустрираат сите оние групи на заедници кои имаат најголема корист од мултисекторските ефекти на подобрената зелена инфраструктура:

- ☐ Локално населените и посетители
- ☐ Локалните власти и регионалните структури на централната администрација
- ☐ Истражување и развој - И&Р, академски и научни институции
- ☐ Невладините организации

2.1.5. Укажување на специфичните територии кои се насочени, вклучително и планираната употреба на Интегрирани територијални инвестиции – ИТИ (ITI), Локален развој предводен од заедницата – ЛРПЗ (CLLD) или други територијални алатки

Референца: член точка (д)(iv) од 17(3)

Текстуално поле [7000]

2.1.6. Планирана употреба на финансиски инструменти

Референца: точка (д)(v) од член 17(3)

Текстуално поле [7000]

Не е применливо

2.1.7. Индикативен преглед на ресурсите на програмата на ЕУ по тип на интервенција

Референца: точка (е)(vi) од Член 17(3), точка (е)(v) од Член 17(9)

Табела 4: Димензија 1 – поле за интервенција

Приоритет бр.	Фонд	Конкретна цел	Код	Износ (ЕВРА)
1	Фондови на Унијата (Европски фонд за регионален развој – ЕФРР)	1.1.	079 Заштита на природата и биодиверзитетот, природното наследство и ресурсите, зелената и сината инфраструктура.	2 026 575,29

	(ERDF) и ИПА)			
1	Фондови на Унијата (ЕФРР и ИПА)	1.1.	171 Подобрување на соработката со партнерите во и надвор од Земјата-Членка.	2 026 575,29

Табела 5: Димензија 2 – начин на финансирање

Приоритет бр.	Фонд	Конкретна цел	Код	Износ (ЕВРА)
1	Фондови на Унијата (ЕФРР и ИПА)	1.1.	01 Грант	4 053 150,58

Табела 6: Димензија 3 – механизам за територијална испорака и територијален фокус

Приоритет бр.	Фонд	Специфична цел	Код	Износ (ЕВРА)
1	Фондови на Унијата (ЕФРР и ИПА)	1.1.	17 Урбано соседство	
1	Фондови на Унијата (ЕФРР и ИПА)	1.1.	18 Големи и мали градови, предградија	
1	Фондови на Унијата (ЕФРР и ИПА)	1.1.	19 Функционални урбани средини	

2.2. Приоритет 2. Поповрзан граничен регион

Референца: точка (d) од Член 17(3)

Текстуално поле: [300]

За да се подобри регионалната поврзаност и да се поттикне економскиот раст на соработката на прекуграничниот регион

2.2.1. Конкретна цел (се повторува за секоја избрана конкретна цел)

Текстуално поле: [300]

2.1.Развивање на одржлива, климатски отпорна, интелигентна и интермодална национална, регионална и локална мобилност, вклучувајќи подобрен приста до ТрансЕвропска Транспорта Мрежа (ТЕМ-Т) и прекугранична мобилност.

Референца: точка (е) од Член 17(3)

2.2.2. Поврзани видови на дејства, и нивниот очекуван придонес кон тие специфични цели и макро-регионални стратегии и стратегии на морска основа, онаму каде што е соодветно

Референца: точка (е)(i) од Член 17(3), точка (с)(ii) од Член 17(9)

Текстуално поле [7000]

Социо-економските меѓусебни врски помеѓу двете држави постепено се прошируваат поради позитивните изгледи за проширувањето на ЕУ. На 14 јуни 1999 година во Скопје беше потпишан договор помеѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Бугарија за отварање нов меѓународен патен граничен премин (ПГП) Струмјани – Берово и Симитли – Пехчево. На територијата на Република Северна Македонија ПГП Струмјани – Берово, како и пристапниот пат, се веќе изградени во 2001 година, додека на територијата на Република Бугарија и патната делница и ПГП се уште не се изградени. Во согласност со горенаведената Спогодба, патната делница и ПГП на територијата на Република Бугарија беа предвидени да се финансираат во рамките на Иницијативата за Надворешни Граници 2003 година, но не успеаја да се реализираат. Потребите од зајакнување на регионалната поврзаност и да се олесни зголемениот сообраќај на луѓе и стоки помеѓу Република Бугарија и Република Северна Македонија одамна е на дневен ред.

Врските што недостасуваат во прекуграничното обезбедување на деловни услуги и таквите од општ интерес се главен фактор зад негативната демографска динамика што ги покажува областа. Недостатокот на инфраструктура која го фаворизира обезбедувањето услуги од интерес на заедницата и бизнисот дополнително наметнува сериозни социјални импликации вклучувајќи зголемена социјална исклученост и нееднаквости, како и предизвици за обезбедување на рекреативни услуги, пазари на работна сила и домување. Во однос на меѓурегионалното поврзување, недостатокот на железничка врска меѓу двете држави и зголемениот прекуграничен сообраќај ја поттикнува потребата да се подобри услужниот капацитет на сегашниот патен граничен премин и да се зголеми пристапот ТЕМ-Т, земајќи ги во предвид и погледот на забрзаното проширување на ЕУ.

Инвестициите според овој приоритет ќе придонесат за надворешната политика до ЕУ со придржување до најсовремените стандарди за заштита на безбедноста и граничната контрола. Широкото и мултисекторско влијание на инвестициите врз различните полиња на ЕУ ја брани нејзината стратешка ориентација на регионалното поврзување и прекуграничната мобилност во област која наскоро се очекува да се приклучи на семејството на ЕУ. Главната цел на интервенциите во рамките на овој приоритет е да се подобри регионалната поврзаност и да се помогне во зајакнувањето на економскиот раст на областа за прекугранична соработка преку (1) олеснување на зголемениот сообраќај на луѓе и стоки меѓу двете земји, (2) зајакнување на комуникациските врски меѓу двете земји, и (3) подобрување и проширување на пристапот до јадрото ТЕМ-Т.

Неисцрпната листа на активности што приоритетот би ги поддржал е како следнава:

- Надградба на постоечките и изградба на нови капацитети на патни гранични премини;
- Набавка на специјализирана техничка опрема базирана на ИКТ решенија;
- Рехабилитација на постоечки и изградба на нови патишта во двете земји;
- Еколошки и други проценки поврзани со проекти

Инвестициите ќе бидат во форма на проект од стратешко значење.

Инвестициите потенцијално ќе имаат влијание врз Цел III – Подобрување на системите за гранична контрола, управување со инспекција на документи и соработка за конзуларните прашања во регионот на Дунав во Приоритетната област 11 Безбедност на ЕУСРД со примена на најсовремени стандарди во заштита на системи за безбедност и гранична контрола. Со подобрен пристап до основната мрежа ТЕМ-Т, проектот дава неоспорен придонес во имплементацијата на Тема 2 (Интермодални врски со внатрешноста) од Столбот 2: Поврзување на регионот на ЕУСЈР.

2.2.3. Индикатори

Референца: точка (е) (ii) од Член 17(3), Член точка (с)(iii) 17(9)

Табела 2: Излезни индикатори

Приоритет	Специфична цел	ID [5]	Индикатор	Мерна единица [255]	Средна цел (2024) [200]	Крајна цел (2029) [200]
Поповрзан пограничен регион	2.1.Развој на одржлива, отпорна на клима, интелигентна и интермодална	RCO116	Заеднички изработено решение-Изработен нов патен	решенија	0	1

	национална, регионална и локална мобилност, вклучувајќи подобрен пристап до ТЕМ-Т и прекугранична мобилност.		граничен премин - ПГП			
--	--	--	-----------------------	--	--	--

Табела 3: Индикатори за резултати

Приоритет	Специфична цел	ID	Индикатор	Мерна единица	Основа	Референтна година	Крајна цел (2029)	Извор на податоци	Коментари
Поповрзан пограничен регион	2.1.Развој на одржлива, отпорна на клима, интелигентна и интермодална национална, регионална и локална мобилност вклучувајќи подобрен пристап до ТЕМ-Т и прекугранична мобилност	RCR 104	Решенија преземени или зголемени од органи	Решенија			1	МА Мониторинг систем на Управувачкиот Орган	

2.2.4. Главни целни групи

Референца: Член точка (е)(iii) од 17(3), точка (с)(iv) од Член 17(9)

Текстуално поле [7000]

Целни групи:

☐ Жителите, посетителите и бизнисите во областа на прекуграничната соработка

2.2.5. Укажување на специфичните територии кои се насочени, вклучително и планираната употреба на Интегрирани територијални инвестиции – ИТИ (ITI), Локален развој предводен од заедницата – ЛРПЗ (CLLD) или други територијални алатки

Референца: член точка (д)(iv) од 17(3)

Текстуално поле [7000]

Не е применливо

2.2.6. Планирана употреба на финансиски инструменти

Референца: точка (д)(v) од член 17(3)

Не е применливо

2.2.7. Индикативна анализа на ресурсите на програмата на ЕУ по тип на интервенција

Референца: точка (е)(vi) од Член 17(3), точка (е)(v) од Член 17(9)

3. Табела 4: Димензија 1 – интервентно поле

Приоритет бр.	Фонд	Специфична цел	Код	Износ (ЕВРА)
2	Фондови на Унијата (ЕФРР и ИПА)	2.1	174 Интеррег: управување со граничните премини и управување со мобилноста и миграцијата	
2	Фондови на Унијата (ЕФРР и ИПА)	2.1	168 Физичка регенерација и обезбедување на јавните простори	
2	Фондови на Унијата (ЕФРР и ИПА)	2.1	062 Други реконструирани или подобрени патишта (автопат, национален, регионален или локален)	

Табела 5: Димензија 2 – начин на финансирање

Приоритет бр.	Фонд	Специфична цел	Код	Износ (ЕВРА)
2	Фондови на Унијата (ЕФРР и ИПА)	2.1	01 Грант	7 983 003,97

Табела 6: Димензија 3 – механизам за територијална испорака и територијален фокус

Приоритет бр.	Фонд	Специфична цел	Код	Износ (ЕВРА)
1	Фондови на Унијата (ЕФРР и ИПА)	1.1.	17 Урбани соседства	

2.3. Приоритет 3. Интегриран развој на прекуграничниот регион

Референца: точка (d) од Член 17(3)

Текстуално поле: [300]

Поддршка на стратегија за интегриран територијален развој за економски, еколошки, климатски, демографски и социјален раст

2.3.1. Специфична цел: (се повторува за секоја избрана специфична цел)

Текстуално поле: [300]

3.1 Поттикнување на интегрираниот социјален, економски и еколошки развој, културното наследство и безбедноста во други области освен урбаните

Референца: точка (e) од Член 17(3)

2.3.2. Поврзани видови на дејства и нивниот очекуван придонес кон тие специфични цели и макро-регионални стратегии и стратегии на морска основа, онаму каде што е соодветно

Референца: точка (e)(i) од Член 17(3), точка (c)(ii) од Член 17(9)

Текстуално поле [7000]

Приоритет 3 'Интегрираниот развој на пограничниот регион' ќе даде можност мултитематските предизвици на пограничната област да се решат преку стратегија за територијален развој, со примена на интегрирани мерки во различни сектори. Интегрираните инвестиции за поттикнување на територијалниот развој во локалната економија ќе донесат поголема додадена вредност и ќе обезбедат ефект на потпора од фондовите ЕФРР и ИПА.

Искуството од претходно спроведените програми и дадените препораки од извршената евалуација покажува дека има потреба од промена на пристапот за постигнување на програмските намери и цели. Досегашните имплементирани програми дадоа широк број и опсег на резултати, но во исто време беше тешко да се утврди ефектот од овие и посебната додадена вредност на прекуграничната соработка. Затоа, постои силна потреба да се заменат некоординираните инвестиции како точки со мултилатерални и мултисекторски решенија во сите клучни домени на политиката кои го дефинираат степенот на територијална кохезија.

Доменот на политиката што ги опишува изгледите за економски развој е Европскиот зелен договор - ЕЗД (EGD) со три цели: (1) Нема нето емисии на стаклени гасови до 2050 година; (2) Економскиот раст е одвоен од користењето на ресурсите и (3) Нема оставање на лице и место зад себе. Правичната и инклузивна транзиција е водечкиот принцип на ЕЗД на кој му е потребна итна имплементација во сите сектори, но особено оние со висок еколошки отпечаток, како што се операциите на претпријатијата и туризмот. Комбинацијата на ЕЗД и Територијалната агенда 2030 дополнително ги предизвикува малите и неразвиените области повторно да ги разгледаат нивните територијални пречки и потенцијали во справувањето со локалните потреби со глобално договорени пристапи (декарбонизација, индустриска симбиоза, инклузивност). Ова е прецизната територијална агенда за интегриран развој на програмската област - да се подобри денешниот живот со отпорни, ефикасни ресурси и решенија без јаглерод.

Територијата за прекугранична соработка се смета дека има неискористен економски потенцијал поради слабите структурни односи меѓу претпријатијата, ниската интернализација, ограничената продуктивност итн., во позадината на постојните конкурентски предности: граница меѓу Западен и Источен Балкан; област лоцирана во најразвиениот регион НЕТС 2 во Република Бугарија, изобилство на природни ресурси. Затоа, активностите насочени кон МСП, нивното подобро учество во меѓународните синџири на вредности (што инаку би укажало на успешна зелена и дигитална транзиција) и одржливо искористените туристички ресурси, се очекува да ја зајакнат територијалната кохезија и позитивно да придонесат за економскиот раст на регионот. МСП треба да ги достигнат клучните производствени показатели и економските перформанси со нивните колеги од ЕУ како предуслов за борба против инертноста на регионалната економија. Тоа ќе генерира позитивни ефекти за прелевање на главните области на живеење што на крајот ќе резултира со подобрен квалитет и стандарди на живеење.

Затоа, сите овие наоди и територијални особености ја обликуваат стратешката ориентација и фокусот на ИТС. При дизајнирањето на стратегијата, се спроведува разумно ниво на агрегација на стратешка рамка во согласност со новите програмски пристапи манифестирани во кохезионата политика на ЕУ 2021-2027 година, како и средство за предуслов за поедноставување на имплементацијата. Затоа, ИТС има една главна стратешка цел, поткрепена со две специфични цели, имено:

Стратешка цел: Постигнување на интегриран територијален развој со фокус на конкурентноста и развојот на туризмот

Специфична цел 1: Зголемување на конкурентноста на локалната економија и подобрување на деловното опкружување

Специфична цел 2: Културното и историското наследство на Република Бугарија и Република Северна Македонија: предуслов за развој на атрактивен туристички производ за сите сезони преку паметни решенија кои обезбедуваат универзален пристап и учество

Активностите според кои овие цели се одредуваат врз основа на интегрирана територијална стратегија (ИТС) во остварување на чл. 28 (с) од РЕГУЛАТИВАТА (ЕУ) 2021/1060 НА ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ И НА СОВЕТОТ од 24 јуни 2021 година со која се утврдуваат заеднички одредби за Европскиот фонд за регионален развој, Европскиот социјален фонд плус, кохезискиот фонд, фондот за праведна транзиција и Европскиот фонд за поморство, рибарство и аквакултура и финансиски правила за тие и за Фондот за азил, миграција и интеграција, Фондот за внатрешна безбедност и Инструментот за финансиска поддршка за гранично управување и Визна Политика (CPR). Така, ИТС се справува со коренот на еден од главните територијални предизвици - нивоата на приходи кои се далеку под просекот на ЕУ. За да се поправи овој недостаток, дел од 20% од приоритетниот буџет ќе се распредели во форма на директна поддршка за МСП, каде што е применливо преку алатката на Фонд за мали проекти во согласност со чл. 25 од РЕГУЛАТИВАТА (ЕУ) 2021/1059 НА ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ И НА СОВЕТОТ од 24 јуни 2021 година за специфични одредби за целта за европска територијална соработка (Interreg) поддржана од Европскиот фонд за регионален развој и инструментите за надворешно финансирање (ETC регулатива).

Од типична гледна точка, ИТС ќе поддржи широк опсег на активности – активности за истражување и развој; создавање и ширење на информации, знаења и вештини; обуки; услуги; вмрежување; креирање политики; мало реновирање, подобрување и одржување на патишта и објекти од јавно значење; Заштита и зачувување на животната средина, итн. Кумулативните резултати од сите овие разновидни активности кои ќе решат широки тематски пречки и предизвици ќе произведат интегриран ефект врз територијалниот развој.

Неисцрпната листа на дејства што треба да се поддржат вклучува:

- Акции насочени кон зголемување на продуктивниот капацитет на МСП да станат позелени, подигитални и поконкурентни (технолошка модернизација);
- Акции насочени кон подобрување на капацитетот на знаење на МСП да работат во позелена, подигитална и поконкурентна средина (стекнување нови знаења и вештини, вклучително и пристап до надворешни финансии);
- Акции насочени кон градење на ефективен процес на развој на производи (ги опфаќа сите чекори потребни за преземање на производот од концепт до достапност на пазарот) и достигнување на нови пазари (маркетинг, претприемништво, интернационализација);
- Подобрување на мобилноста и поврзаноста на транспортната и инженерската инфраструктура со систем на алтернативна мобилност, вклучувајќи поврзани велосипедски патеки, „нечисти“ шумски и селски патишта, хелиодроми итн.
- Развој и маркетинг на интегрирани регионални туристички производи погодни за различни активности преку вклучување на културното и историското наследство и природните добра; заеднички напори за диверзификација на формите на туристички услуги и реализација на сезонски туризам во регионот на ПГС;
- Развој на интегрирани насочени финансиски пакети за поддршка на деловната активност и создавање на нови мали и средни претпријатија во туризмот со фокус на семејните бизниси и понудата на локални туристички производи: вински и гурмански туризам, рурален еко-туризам, велосипедски туризам, лов и риболов, теренски туризам и сл.;
- Создавање заедничка мрежа на локации за реализација на концепти како „зелено училиште“, „во земјата“, „посета со...“, „направено од...“ итн.;
- Разработка и примена на заеднички мерки за намалување на ранливоста на услугите во туристичкиот сектор од ефектите од пандемиски и епидемски состојби; промовирање на развојот на здравствениот и рекреативниот туризам: производи и услуги поврзани со физички вежби, спортови на отворено, зајакнување на имунолошкиот систем и подобрување на здравствената состојба преку бањски процедури, климатска терапија, терапија со кал; комбинирање на кратки паузи од различни видови со индивидуално патување.

Треба да се напомене дека зелените и дигиталните решенија ќе бидат инкорпорирани како хоризонтални принципи и со тоа ќе станат составен дел на сите поддржани проекти во рамките на ИТС. Оваа одлука се смета за програмски инструмент за промовирање на новата кохезиона политика.

ИТС е мултисекторска стратегија и развива меѓусебни врски со ЕУСРД и ЕУСЈПР во голем број меѓу-стратегиски области како што се: култура и туризам, општество на знаење, конкурентност, институционален капацитет и соработка.

2.3.3. Индикатори

Референца: точка (е)(ii) од Член 17(3), Член точка (с)(iii) 17(9)

Табела 2: Излезни индикатори

Приоритети	Специфична цел	Број за идентификација ID [5]	Индикатор	Мерна единица [255]	Средна цел (2024) [200]	Крајна цел (2029) [200]
Интегриран развој на прекуграничниот регион	СЦ (ii) Поттикнување на интегрираниот социјален, економски и еколошки развој, културното наследство и безбедност во области различни од урбаните.	RCO87	Организации кои соработуваат преку границите	Организации	14	34
Интегриран развој на прекуграничниот регион	СЦ (ii) Поттикнување на интегрираниот социјален, економски и еколошки развој, културното наследство и безбедност во области различни од урбаните	RCO116	Заеднички развиени решенија	решенија	6	15

Табела 3: Индикатори за резултати

Приоритет	Специфична цел	Број за идентификација ID	Индикатор	Мерна единица	Основа	Референцна година	Крајна цел (2029)	Извор на	Коментари
-----------	----------------	---------------------------	-----------	---------------	--------	-------------------	-------------------	----------	-----------

						ди-на		пода-тоци	
Интегриран развој на прекуграничниот регион	СЦ (ii) Поттикнување на интегрираниот социјален, економски и еколошки развој, културното наследство и безбедност во области различни од урбаните	RCR104	Решени-ја превзе-мени или зголе-мени од органи-зации	Решени-ја			28	Мо-ни-то-ринг сис-тем на УО	

2.3.4. Главни целни групи

Референца: Член точка (е)(iii) од 17(3), точка (с)(iv) од Член 17(9)

Текстуално поле [7000]

Во спроведувањето на рамката на ЦП 5 приоритет ќе биде поддршката за некои проекти/операции/активности. Тоа е посебно валидно за интегриран територијален развој на деловни услуги, услуги од општ интерес, односи град-село, итн. Се смета дека областа на прекуграничната соработка има неискористен економски потенцијал и активности насочени кон малите и средните претпријатија и нивното подобро учество во регионалните синџири на вредности се очекува да ја зајакне територијалната кохезија и позитивно да придонесе за економскиот раст на регионот. Покриеноста на подолу наведените целни групи ќе има поволен ефект врз искористувањето на економскиот потенцијал на соседните територии до максимален степен. Ова треба да ја зголеми конкурентноста на локалната економија и да го подобри деловното опкружување во регионот.

- Граѓанско општество
- Локални/регионални тела и власти, регионални структури на централните јавни власти
- Невладини организации
- И&Р, академски институции и институции за обука
- Социјални институции
- ММСП

2.3.5. Укажување на специфичните територии кои се насочени, вклучително и планираната употреба на Интегрирани територијални инвестиции – ИТИ (ITI), Локален развој предводен од заедницата – ЛРПЗ (CLLD) или други територијални алатки

Референца: Член точка (е)(iv) од 17(3)

Текстуално поле [7000]

Имплементацијата на Приоритет 3 Интегриран развој на прекуграничниот регион се планира да се спроведе преку инструментот Интегрирана територијална стратегија (ИТС), т.е. други територијални алатки (чл. 28 (в) од Регулативата за заеднички одредби – РЗО (CPR). Целите на ИТС и начините за нивно постигнување се основа за поставување на критериумите според кои се дефинираат потребите и развојните потенцијали врз основа на регионалната реалност. Територијалната анализа спроведена за потребите на Интегрираната територијална стратегија откри слични економски, социјални и територијални предизвици, потреби и потенцијали. Ова се смета за мотив условно да се дефинира целиот ПГС регион како единствена функционална област за предмет на ИТС. За потребите на операциите што треба да се реализираат, се мотивираат специфични функционални области како препорачани простори за инвестирање во зависност од нивниот карактер. Петте обласни центри во регионот на ПГС (Куманово, Кустендил, Штип, Благоевград, Струмица) се развојни центри на прекуграничната територија и „јазли“ на полицентрична мрежа на населби. Тие служат на остатокот од територијата, остваруваат сложени интеракции и меѓузависности со помалите градови и други населби. Секоја од овие 5 области ги покажува заедничките карактеристики на функционална област, но поради нивната ограничена географска покриеност е тешко да се прилагодат со индивидуални инвестициски планови. Додека се работи во овие системи, просторниот опсег на ИТС може да ги надмине формалните граници на регионот ПГС. Ова илустрира дека функционалните зони имаат условни граници во зависност од функционалниот опсег на започнатата активност/интервенција/мерка.

Затоа, може да се каже дека територијата на ИТС:

- Се залага за елаборација и имплементација на интегриран одговор на откриените потреби и развојни потенцијали, стеснети во опсегот за покривање на критериумот за изводливост;
- Условно ги исполнува официјалните дефиниции за „функционална област/зона“ (области со висок степен на интеракции и меѓузависности, каде што се потребни истовремени активности во различни сектори (образование, вработување, транспорт, здравство, поддршка за бизнис) за да се постигне иднина развој);
- Е резултат на консензус на засегнатите страни заедно со нивната посветеност да учествуваат во развојот и спроведувањето на ИТС

За изработка на ИТС, како основа беа користени стратешките ориентации, приоритети и размислувања на следните стратешки документи на регионалните и локалните засегнати страни:

- Стратегија за интегриран територијален развој на Југозападниот регион (за Република Бугарија)
- Развојна програма на Североисточниот плански регион 2021-2026 година (за Република Северна Македонија)
- Развојна програма на Источниот плански регион 2021-2026 година (за Република Северна Македонија)
- Развојна програма на Југоисточниот плански регион 2021-2026 година (за Република Северна Македонија)

Со извршување на сеопфатна повеќестепена анализа на стратешките документи, истражувања, проценки и обработка на податоци, се собраа и сумираа потребните изворни информации за да се состави сеопфатна слика за ситуацијата. Како резултат на идентификуваните потреби и развојни потенцијали на територијата, идентификувани се клучните области на интервенција.

Интегрираниот пристап за справување со потребите и искористување на постоечките потенцијали ќе се имплементира преку мултисекторски пакет мерки (интегрирани мерки) за постигнување на целите на Стратегијата и обезбедување на активно вклучување на партнерите (засегнатите страни) во сите фази од нејзиниот развој, спроведување, следење и евалуација.

Да се надополни врз основа на работата на Работната група за изработка на ИТС.

2.3.7. Индикативен преглед на ресурсите на програмата на ЕУ по тип на интервенција

Референца: точка (е) (vi) од член 17 (3), точка (е) (в) од член 17 (9)

Табела 4: Димензија 1 - поле за интервенција

Приоритет бр	Фонд	Специфична цел	Код	Износ (ЕВРА)
3	Фондови на Унијата (ЕРДФ и ИПА)	3.1	021 Развој и интернационализација на бизнисот на малите и средните претпријатија, вклучително и продуктивни инвестиции	1 203 615,46

3	Фондови на Унијата (ЕРДФ и ИПА)	3.1	024 Напредни услуги за подршка на МСП и групи на МСП (вклучувајќи услуги за управување, маркетинг и дизајн)	1 203 615,46
3	Фондови на Унијата (ЕРДФ и ИПА)	3.1	165 Заштита, развој и промовирање на јавните туристички средства и туристичките услуги	3 209 641,21
3	Фондови на Унијата (ЕРДФ и ИПА)	3.1	166 Заштита, развој и промовирање на културното наследство и културни услуги	3 209 641,21
3	Фондови на Унијата (ЕРДФ и ИПА)	3.1	171 Подобрување на соработката со партнерите во и надвор од земјата-членка	3 209 641,21

Табела 5: Димензија 2 – форма на финансирање

Приоритет бр	Фонд	Специфична цел	Код	Износ (ЕВРА)
3	Фондови на Унијата (ЕРДФ и ИПА)	3.1	01 Grant	12 036 154,55

3. Финансиски план

Референца: точка (g) од Член 17(3)

3.1 Финансиско определување по година

Референца: точка (g)(i) од Член 17(3), точки (a)-(d) од Член 17(4)

Табела 7

Фонд	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Вкупно
ЕРФР	0	2 195 993,17	2 231 437,66	2 267 590,86	2 346 845,23	1 918 307,92	1 956 674,16	12 916 849,00

(цел за територијална соработка)								
	0	2 305 792,75	2 343 009,47	2 380 970,33	2 464 187,41	2 014 223,25	2 054 507,80	13 562 691,00
ИПА III ПГС ⁹								
ПГС ¹⁰ во соседството								
ИПА III ¹¹								
Инструмент за соседство, развој и територијална соработка – ИСРТС (NDICI) ¹²								
ОСТР ¹³								
Интеррег фондови ¹⁴								
Вкупно	0	4 501 785,92	4 574 447,13	4 648 561,19	4 811 032,63	3 932 531,17	4 011 181,96	26 479 540,00

3.2 Вкупни финансиски средства по фондови и национално кофинансирање

Референца: точка (f)(ii) од член 17, точки (а)-(г) од член 17(4)

Табела 8

Цел на политика бр. или Техничка помош - ТА	Приоритет	Фонд (како што е	Основа за пресметка за поддршка на ЕУ (вкупни	Придо-нес на ЕУ	Индикативен преглед на придонесот на ЕУ	Наци--онален придо-нес	Индикати-вен преглед на национална та копија	Вкупно (e)=(a)+(b)	Стап--ка на кофи-нанси-рање	Придо-неси од трети земји
---	-----------	------------------	---	-----------------	---	------------------------	--	--------------------	-----------------------------	---------------------------

⁹ Интеррег А, надворешна прекугранична соработка.

¹⁰ Интеррег А, надворешна прекугранична соработка.

¹¹ Интеррег В и С.

¹² Интеррег В и С.

¹³ Интеррег В, С и D.

¹⁴ ЕРФР, ИПА III, ИСРТС или ОСТР, каде е како единствен износ според Интеррег Б и Ц.

		примен-ливо)	прифат-ливи трошоци или јавен придонес	(a)=(a1)+(a2)	Без ТП согласно Член 30(5) – РЗО (a1)	За ТП согласно Член 30(5) РЗО (a2)	(b)=(c)+(d)	Наци онал на јавн ост (c)	Наци онал но прив атн о (d)		(f)=(a)/(e)	(за инфор-мација)
	Приоритет 1	ЕРФР	Вкупни прифатли-ви трошоци	2 152 808,16	1 957 098,33	195 709,83	379 907,33	189 953,67	189 953,66	2 532 715,49	0,85	
		ИПА III ПГС ¹⁵	Вкупни прифатли-ви трошоци	2 305 657,47	2 096 052,25	209 605,22	406 880,74	203 440,37	203 440,37	2 712 538,21	0,85	
		ПГС во сосед-ството ¹⁶										
		ИПА III ¹⁷										
		ИСРТС ¹⁸										
		ОСТР ¹⁹										
		Интеррег фондови ²⁰										
	Приоритет 2	ЕРФР	Вкупни прифатли-ви трошоци	4 305 616,34	3 914 196,67	391 419,67	759 814,65	379 907,33	379 907,32	5 065 430,99	0,85	
		ИПА III ПГС	Вкупни прифатли-ви трошоци	4 475 688,03	4 068 807,30	406 880,73	789 827,31	394 913,66	394 913,66	5 265 515,34	0,85	
		ПГС во сосед-ството										
		ИПА III										
		ИСРТС										
		ОСТР										
		Интеррег фондови										
	Приоритет 3	ЕРФР	Вкупни прифатли-ви трошоци	6 458 424,50	5 871 295,00	587 129,50	1 139 721,98	569 860,99	569 860,99	7 598 146,48	0,85	
		ИПА III ПГС	Вкупни прифатли-ви трошоци	6 781 345,50	6 164 859,55	616 485,95	1 196 708,04	598 354,02	598 354,02	7 978 053,54	0,85	

¹⁵ Интеррег А, надворешна прекугранична соработка

¹⁶ Интеррег А, надворешна прекугранична соработка.

¹⁷ Интеррег В и С

¹⁸ Интеррег В и С.

¹⁹ Интеррег В, С и D.

²⁰ ЕРФР, ИПА III, ИСРТС или ОСТР, каде е како единствен износ според Интеррег Б и Ц.

		ПГС во соседството										
		ИПА III										
		ИСРТС										
		ОСТР										
		Интеррег фондови										
	Вкупно	Сите фондови	Вкупни прифатливи трошоци	26 479 540,00	24 072 309,10	2 407 230,90	4 672 860,05	2 336 430,04	2 336 430,02	31 152 400,05	0,85	
		ЕРФР	Вкупни прифатливи трошоци	12 916 849,00	11 742 590,00	1 174 259,00	2 279 443,96	1 139 721,99	1 139 721,97	15 196 292,96	0,85	
		ИПА III ПГС	Вкупни прифатливи трошоци	13 562 691,00	12 329 719,10	1 232 971,90	2 393 416,09	1 196 708,05	1 196 708,05	15 956 107,09	0,85	
		ПГС во соседството										
		ИПА III										
		ИСРТС										
		ОСТР										
		Интеррег фондови										
	Вкупно	Сите фондови	Вкупни прифатливи трошоци	26 479 540,00	24 072 309,10	2 407 230,90	4 672 860,05	2 336 430,04	2 336 430,02	31 152 400,05	0,85	

4. Преземени активности за вклучување на релевантните програмски партнери во подготовката на програмата ИНТЕРРЕГ и улогата на тие програмски партнери во спроведувањето, следењето и евалуацијата

Референца: точка (е) од член 17(3)

Текстуално поле [10 000]

Заедничка работна група (ЗРГ)

И покрај признавањето на сите потреби и предизвици на ниво на програмската област, како дел од процесот на програмирање и во согласност со пристапот одоздола нагоре, се одржа широк процес на консултации, кој се надоврза на пристапот на владеење на повеќе нивоа, вклучувајќи ги јавноста и актери на граѓанското општество во сите фази од процесот.

Во октомври 2019 година беше формирана Заедничка работна група (ЗРГ) за изработка на Програмата. Една од нејзините главни задачи беше периодично да ги

прегледува и да дава предлози за напредокот во програмирањето како и да ги одобрува главните фази од подготовката на програмата и на крајот Програмата како целина.

Членовите на ЗРГ беа номинирани во согласност со релевантната институционална и правна рамка и почитувајќи го принципот на партнерство. ЗРГ е составен од балансиран број претставници на двете земји партнери, вклучувајќи претставници на јавните власти (национални, регионални и локални), економски и социјални партнери, релевантни тела што го претставуваат граѓанското општество, вклучувајќи партнери за животна средина, невладини организации и тела одговорни за промовирање на социјалната вклученост, родовата еднаквост и недискриминацијата. Следниве документи се усвоени од ЗРГ:

- Првиот состанок на ЗРГ се одржа во Софија на 09.10.2019 година на кој беа усвоени Правила и процедури и Концептна нота со временски распоред за процесот на програмирање;
- Во јули 2020 година, преку писмена постапка, беше одобрена Територијалната анализа за прекуграничната област Република Бугарија - Република Северна Македонија, вклучувајќи ја СВОТ анализата и заклучоците и беше даден мандат на Управниот орган и Националниот орган да елаборираат и презентираат предлог за интервентната логика;
- Интервентната логика на програмата беше одобрена преку писмена процедура во октомври 2020 година, бидејќи подоцнежната ревидирана верзија на логиката за интервенција, ажурирана според најновите амандмани во нацрт-прописите, беше одобрена на онлајн состанокот на 11 февруари 2021 година. Даден е мандат до Управниот орган и Националниот орган да елаборираат и презентираат предлог за Програмски документ.

Регионални консултации

На формирањето на JWG му претходеше голем процес на регионални консултации спроведен во двете земји. Во септември 2019 година беа одржани два состаноци на регионални фокус групи, односно во Благоевград (Република Бугарија) и во Струмица (Република Северна Македонија). Нивната цел беше да ги идентификуваат локалните потреби и потенцијали, следејќи го пристапот одоздола нагоре и да ги инкорпорираат предлозите од засегнатите страни во однос на приоритизирањето на целите на политиката и можните интервенции. На состаноците учествуваа претставници од широк спектар на релевантни чинители – меѓу кои локални и регионални власти, образовни институции, локални бизниси, невладини организации од регионот на прекуграничната соработка.

Учесниците на опсежните прекугранични регионални консултации се согласија за потребата да се предложат заеднички мерки за справување со неискористениот туристички потенцијал, кој се разликува од оној поврзан со скијачкиот и бањскиот туризам, преку решавање на неразвиената туристичка инфраструктура. Регионалните и локалните чинители изразија подготвеност за вклучување нов тип на корисници, партнерства и активности (преку директна поддршка на МСП), но и

инсистираа на одржливост на претходните и на капитализирање на искуството во соработката меѓу двете земји.

Целта на политиката 5 „Европа поблиску до граѓаните“ беше поддржана од засегнатите страни-учеснички како најсоодветен начин за имплементација на интегрирани мерки кои би можеле да придонесат за решавање на заедничките и различни предизвици во пограничниот регион.

Имплементација на мерки посветени на намалување на загадувањето и заштита на биодиверзитетот во рамките на ЦП 2 „Зелена, нискојаглеродна Европа“ кои ќе ја подобрат заштитата на природата за доброто на луѓето и на економијата на пограничниот регион, беше разговарано и на регионални консултации.

Во рамките на консултативната тема за поврзување, засегнатите страни го вратија на дискусија отворањето на новиот граничен премин (ГП) Клепало што ги поврзува Струмјани и Берово, чии владини ангажмани датираат уште од 1999 година. Сите учесници се согласија за мултисекторските ефекти на новиот ГП дека може да генерира во регионален и меѓународен контекст, затоа идејата беше дефинирана како стратешка и беше предложена за програмска поддршка.

По регионалните консултации, до учесниците беше испратен прашалник каде што тие укажаа на предизвиците со кои се соочува областа во однос на социо-економскиот развој и сферите на интервенции во кои програмата може да донесе додадена вредност. Испитаниците силно ја поддржаа идната програма за да бидат повеќе фокусирани преку адресирање на локалните предизвици и потреби на пограничниот регион. Покрај тоа, беше истакната директна поддршка за заштита на животната средина, локалните бизниси, како и промовирањето на интегрираниот територијален развој.

Работна група (РГ) за изработка на Интегрирана територијална стратегија за регионот на прекугранична соработка

За целите на имплементација на ЦП 5, Управните и националните власти ќе ги поддржат локалните чинители за изработка на територијална стратегија за интегрирани мерки. Формирана е Работна група (РГ) која ги претставува сите релевантни регионални и локални власти и тела, како и други локални чинители поврзани со подготовката и спроведувањето на стратегијата (во согласност со член 29 од РЗО).

РГ има помошни функции во изработката на повеќегодишна (која го покрива периодот 2021-2027) Стратегија за интегриран територијален развој, со цел да се задоволат потребите на ИНТЕРРЕГ - ИПА Програмата за прекугранична соработка помеѓу Република Бугарија и Република Северна Македонија 2021 година – 2027 година да придонесе за одржлив економски развој на регионот. Главната одговорност на РГ е да соработува со Консултантот за време на изработката на Територијалната стратегија за интегрирани мерки во рамките на ЦП 5 „Европа поблиску до граѓаните“ и да ги храни резултатите од дијалозите со релевантните засегнати страни, бази на податоци, експертски позиции итн.

Јавни консултации на извештајот за оцена на животната средина (ИОЖС) на Програмата и на Интегрираната територијална стратегија за регионот на прекугранична соработка

Како дел од подготовката на ИОЖС на Програмата и на Интегрираната територијална стратегија за регионот на ПГС се одржаа два круга на јавни консултации. Првите консултации беа организирани во јули 2021 година (во Република Бугарија) и во август 2021 (во Република Северна Македонија), за извештајот за опфатот за утврдување на обемот и содржината на извештајот за оцена на животната средина.

Консултациите од вториот круг се очекува да се спроведат во периодот декември 2021 – јануари 2022 година (во Република Бугарија) и во периодот јануари – февруари 2022 година (во Република Северна Македонија) за Извештајот за оцена на животната средина. Пристигнатите коментари од сите институции и засегнати страни од двете земји беа и ќе бидат рефлектирани во соодветните документи.

Кампањата за собирање проектни идеи за целите на Интегрирана територијална стратегија ќе се спомене овде – затоа што е веќе завршена.

Имплементација, следење и евалуација

Во согласност со член 28 од Регулативата (ЕУ) 2021/1059, комитет за следење на спроведувањето на програмата („Комитет за следење“) ќе биде формиран во рок од три месеци по одобрувањето на Програмата. Составот на комитетот за мониторинг ќе обезбеди урамнотежена застапеност на релевантните органи, посредни тела и претставници на програмските партнери и исто така ќе вклучува претставници на тела заеднички формирани во целата програмска област или покриваат дел од неа, вклучително и Европски групи за територијална соработка – ЕГТС (EGTCs). Составот на ЗКС ќе ги почитува принципите на партнерство и управување на повеќе нивоа и ќе ги вклучи јавните власти (регионални, локални и друго); економски и социјални партнери; претставник на граѓанското општество, како што се еколошките партнери, невладините организации и телата одговорни за промовирање на социјалната вклученост, основните права, правата на лицата со попреченост, родовата еднаквост и недискриминацијата; истражувачки организации и универзитети итн. ЗКС ќе вклучи и засегнати страни од регионалните консултации и членови на ЗРГ. Пристапот ќе обезбеди затворање на јамката и континуитет во процесот на идентификација на проекти, следење на имплементацијата и евалуација на програмата.

Главните надлежности и одговорности на Комитетот за следење ќе бидат формирани во согласност со член 30 од Регулативата (ЕУ) 2021/1059

Програмата ќе продолжи да ја промовира транспарентноста со објавување на сите важни документи за консултации на веб-страницата на Програмата. Сите заинтересирани ќе бидат поканети да испратат забелешки. Важна улога во имплементацијата на ЦП 5 ќе има управното тело на Интегрираната територијална

стратегија од областа на прегурганичната соработка, кое тесно ќе соработува со ЗКС на Програмата со цел да обезбеди успешна имплементација на ЦП 5.

5. Пристап кон комуникација и видливост за програмата ИНТЕРРЕГ (цели, целни публики, канали за комуникација, вклучително и достапност до социјалните медиуми, каде што е соодветно, планиран буџет и релевантни индикатори за следење и евалуација)

Референца: точка (h) од член 17(3)

Програмата ќе направи преглед на добрите практики во комуникацијата од претходниот период и ќе покаже флексибилен пристап за да допре до целната публика. Сето ова се преточува во следните комуникациски цели:

- *да ја направи програмата позната, атрактивна и лесно пристапна;*
- *да ги поддржи корисниците во спроведувањето на проектот;*
- *да се обезбеди широко признание за поддршката на ЕУ во развојот на програмската област.*

Главниот фокус на комуникациските активности се однесува на потенцијалните апликанти, на корисниците, на засегнатите страни и на институциите вклучени во имплементацијата..

Акциите за комуникација и видливост ќе допрат до голема публика од областа на подобност, и географски и тематски, и ќе ги следат целите на програмата. Целните групи се:

- *(Потенцијални) корисници: јавни власти, мали и средни претпријатија, невладини организации, истражување и развој, институции за образование и обука и други заеднички прекугранични структури;*
- *Други засегнати страни - национални, регионални и локални власти, деловни, социјални, туристички, културни, спортски здруженија и чинители на главните програми;*
- *Национални/регионални/локални медиуми од двете земји*

Мешавината на канали за комуникација ги зема предвид тематските цели на програмата. Постојат и дигитални и традиционални инструменти:

Канали за комуникација:

1. Дигитален

- *веб страна;*
- *Социјални медиуми (Фејсбук и Јутјуб);*
- *Настани (состаноци, работилници, конференции, семинари, обуки);*

- ПР активности (билтени, е-брошури, прирачник за визуелен идентитет)

2. Традиционален

- ПР активносте (соопштенија за печат, публикации, интервјуа, емисии, кратки видеа)

- Сигнализација (таблички со логото на Програмата на влезот на зградата и на УО, НО, ЗС, со знаме на ЕУ);

3. Настани/обуки

- Состаноци, работилници, конференции, семинари и обуки

- Настани за одбележување на Денот на европската соработка

Веб страна

Како главен извор на информации, новата веб-страница ќе ја задржи главната структура како онаа од периодот 2014-2020 година.

Социјални медиуми

Програмата ќе ги користи Фејсбук и Јутјуб како главни канали за социјални медиуми. Со цел да се постигне максимална публика, УО ќе користи оптимизација на пребарувачи (ОП) и реклами на Гугл (Гугл Адс), фејсбук и јутјуб.

Вебинари за е-учење

УО ќе посвети посебно внимание на онлајн едукацијата и ќе обезбеди пристапност до информациите до заинтересираните страни кои не можат физички да бидат присутни на настаните. Доколку е потребно, сите можни настани под линијата ќе бидат префрлени онлајн.

ПР активности

Соопштенија за јавноста ќе бидат подготвени и дистрибуирани до локалните/регионалните/националните медиуми.

Е-Брошура/билтени ќе бидат објавени и дистрибуирани преку веб-страницата на социјалните медиуми и програмата.

Инфо графика ќе се користи за визуелна презентација на сложени информации на брз и јасен начин.

Настани за печатот ќе се организира главно на лице место.

Слики од настаните и проектите ќе се користат за подготовка на публикации, промотивни материјали, видеа и слајд шоуа.

Видеа – Ќе се продуцираат кратки филмови за настани за промоција на Програмата во текот на целиот период на програмирање.

Промотивни материјали - ќе се делат промотивни банери/подароци/гаџети за време на јавни настани

Настани и состаноци

Човечката интеракција е од суштинско значење за градење доверба и овозможување соработка. Како алатка за да се допре до корисниците и влијателите, настаните ќе им се обратат на учесниците да преземат акција.

Посебно внимание ќе се посвети на новиот тип на корисници како што се ММСП во смисла на широки информативни кампањи за можностите за финансирање и настани за усогласување на партнерите.

Друг важен елемент е посветен на тоа што стратегијата ЦР 5 е приоритет со најголем буџетски удел. Активностите за комуникација ќе започнат за време на изработката на стратегијата преку широк партиципативен пристап кој ги вклучува сите засегнати страни. Изработката на списокот на операции ќе се врши на транспарентен начин врз основа на консултации со потенцијалните промотори на проекти..

Обуки

Обезбедени се обуки за корисниците за прашања поврзани со реализацијата на проектите.

БУЏЕТ

- планираниот буџет е еднаков или поголем од ...% од вкупниот буџет на програмата.

- описот претставува индикативен финансиски план по активност/канал и година.

Индикативните трошоци се распаѓаат:

СЛЕДЕЊЕ И ЕВАЛУАЦИЈА

УО еднаш годишно ќе го информира ЗКС за напредокот во спроведувањето на комуникациските акции.

Секоја година, УО заедно со ЗС и НО, ќе развива Годишен план за комуникација. Ќе се фокусира на комуникациските активности за годината согласно предвидените перформанси на Програмата.

Сите активности редовно ќе се оценуваат внатрешно и резултатите ќе бидат презентирани на одобрување и насоки до ЗКС. Податоците за евалуација на комуникациските цели ќе потекнуваат од анкети, интерни статистики, проектни извештаи и аналитика на веб-страниците. Евалуацијата на комуникациската стратегија ќе биде исто така дел од мерките за евалуација на целокупната програма.

Вид на активности	Излезен индикатор	Цел 2027	Индикатор за резултат	Цел 2027
Настани	Број на настани за потенцијални апликанти /	28		75% резултат

	корисници / засегнати страни / општата јавност		Севкупна корисност на настанот за присутните (анкета)	според скалата за Оценка за задоволство на клиентите
	Број на учесници во настаните	1300		
Публикации	Број на публикации (вклучувајќи ги и социјалните медиуми)	350	Севкупна корисност на публикациите за читателите (анкета)	75% резултат според скалата за Оценка за задоволство на клиентите
Веб страница на програмата	Број на посети	70000	Севкупна корисност на страницата/страницата за читателите (анкета)	75% резултат според скалата за Оценка за задоволство на клиентите
Социјални медиуми	Број на следбеници/претплатници	700	Број на споделувања, допаѓања, прегледи, коментари и спомнувања на хаштаг	1000

6. Укажување за поддршка на проекти од мал обем, вклучително и мали проекти во рамките на малите проектни фондови

Референца: точка (i) од член 17(3), член 24

Текстуално поле [7 000]

7. Одредби за спроведување

7.1. Програмски органи

Референца: точка (a) од Член 17(6)

Табела 10

Програмски органи	Име на институција [255]	Контакт лице [200]	E-mail [200]
Управувачки орган	Дирекција за управување со територијална соработка на Министерството за регионален развој и јавни работи	Нина Стоименова Заменик Министер Раководител на Орган за Управување	nina.stoimenova@mrrb.government.bg
Национален орган (за програми со трети земји учеснички или земји-партнери, доколку е соодветно)	Министерство за локална самоуправа на Република Северна Македонија	Горан Милевски Министер за локална самоуправа на Република Северна Македонија	info@mls.gov.mk milevski.goran@gmail.com
Орган за ревизија	Извршна агенција Ревизија на фондовите на Европската Унија, Министерство за финансии	Људмила Рангелова, Овластен професионалец за ревизија на владата – ОПРВ (CGAP) Извршен директор	aeuf@minfin.bg
Група претставници и на ревизори	Ревизорско тело за ревизија на инструмент за претппристапна помош, Република Северна Македонија	Adem Curi, Овластен државен ревизор (CSA), Сертифициран испитувач на измами (CFE), Овластен сметководител (CA) Генерален ИПА Ревизор на	adem.curi@aaipa.gov.mk

		Ревизорското тело	
Орган на кој плаќањата треба да ги врши Комисијата	Дирекција на Националниот Фонд, Министерство за финансии	Мануела Милошева Директор на Дирекцијата на Националниот Фонд	natfund@minfin.bg

7.2. Постапка за формирање на заеднички секретаријат

Референца: точка (b) од Член 17(6)

Текстуално поле [3 500]

Заедничкиот секретаријат (ЗС) е заедничка структура која им помага на Управувачкиот Орган (УО), Националниот Орган (НО) и на задничкиот комитет за следење (ЗКС) во извршувањето на нивните функции, обезбедува информации за програмата на потенцијалните корисници ги поддржува корисниците при реализација на проекти.

Во согласност со Член 17(7)(б), УО во соработка со НО ќе го формира ЗС. ЗРГ одлучи да го одржува ЗС на истата локација во Кустендил (Република Бугарија) со подружница лоцирана во Струмица, Република Северна Македонија за програмскиот период 2021-2027 година како што беше случај за време од 2007-2013 година и 2014-2020 година Бугарија- ФИРОМ (поранешна југословенска република Македонија), поради следните аргументи:

- искуство од еден цел програмски период ќе овозможи да се започне со имплементација на новата програма што е можно поскоро, (брзо започнување на повици за предлози по одобрувањето на Програмата за да се обезбеди високо ниво на апсорпција),

- Канцелариите во Кустендил и Струмица се веќе постоечки административни тела со целосно функционални раководни структури и со искуство во управување со програми. Ова ќе обезбеди намалени оперативни трошоци како што се трошоците за обука на персоналот.

- работните процедури на сегашниот ЗС беа ревидирани и може лесно да се ажурираат според одредбите на новите регулативи на ЕУ и научените лекции, трошоците за задачите на ЗС ќе се финансираат од буџетот за Техничка помош на програмата. ЗС ќе има персонал кој течно ќе зборува англиски јазик, како и на еден од државните јазици на земјите партнери.

Подружницата во Струмица ќе има главна улога да служи како локална контакт точка за корисниците на проектот или потенцијалните корисници. Со оглед на тоа што

персоналот на ЗТС за прекуграничната програма ИПА на Република Бугарија-Република Северна Македонија е веќе е обучен и искусен, тој ќе преземе дополнителни одговорности, според експертизата на секое лице за Програмата за прекугранична соработка ИНТЕРРЕГ ИПА Република Бугарија - Република Северна Македонија.

7.3 Распределба на обврските меѓу земјите-членки учеснички и каде што е применливо, третите или партнерските земји и Прекуокеански земји и територии – ПОЗТ (ОСТs), во случај на финансиски корекции наметнати од управниот орган или Комисијата

Референца: точка (в) од член 17(6)

Според чл. 69 (2) од Регулативата (ЕУ) 2021/1060 - РЗО, земјите партнери ќе обезбедат законитост и регуларност на расходите вклучени во сметките доставени до Комисијата и ќе ги преземат сите потребни активности за спречување, откривање и исправување и известување за неправилностите, вклучително и измама. Секоја земја партнер ќе биде одговорна за истражување на неправилностите направени од корисниците лоцирани на нејзината територија. Финансиската корекција се состои од откажување на целата или дел од поддршката од Фондовите за операција или програмата каде што расходите пријавени на Комисијата се нерегуларни. Финансиските корекции се евидентираат во годишната сметка од страна на органот за управување за пресметковната година во која се одлучува за укинување.

Управувачкиот орган гарантира дека секој износ платен како резултат на неправилност е повратен од водечкиот или единствениот партнер. Партнерите ќе му ги вратат на водечкиот партнер сите неправилно платени суми. Посебни одредби во врска со отплатата на износите што се предмет на неправилност ќе бидат вклучени и во договорот што треба да се потпише помеѓу органот за управување и водечкиот партнер и во договорот за партнерство што треба да се потпише помеѓу корисниците.

Ако водечкиот партнер не успее да обезбеди отплата од други партнери или ако органот за управување не успее да обезбеди отплата од водечкиот партнер, земјата-партнер на чија територија е лоциран односниот корисник ќе му го надомести на управниот орган неправилно платениот износ на тој партнер. Кога земјата-партнер не му ги надоместила на органот за управување неправилно платените износи на партнерот, тие износи ќе подлежат на налог за наплата издаден од Комисијата што ќе се изврши, каде што е можно, со пребивање на соодветната земја партнерка.

Управувачкиот орган е одговорен за надоместување на односните износи во општиот буџет на Унијата, во согласност со распределбата на обврските меѓу земјите учеснички како што е утврдено во оваа програма и како што е наведено во билатералниот Меморандум за разбирање/Меморандумот за имплементација.

Во согласност со член 104 од Регулативата (ЕУ) 2021/1060 – РЗО, Комисијата има право да врши финансиски корекции со намалување на поддршката од Фондовите на програмата и да изврши наплата од земјите-партнери со цел да се исклучат од финансиските расходи на Унијата што е прекршување на важечкото законодавство на Унијата и на национално ниво,

вклучително и во врска со недостатоците во ефективно функционирање на системите за управување и контрола.

Во случај на какви било финансиски корекции од страна на Комисијата, двете земји партнери се обврзуваат да го повратат износот пропорционално со одобрените буџети на проекти и извршените активности од соодветно бугарски и македонски корисници погодени од финансиската корекција. Во случај на финансиски корекции од страна на Комисијата, поради случајни или аномални неправилности, двете земји-партнери се обврзуваат да истражат од случај до случај. Финансиската корекција од страна на Комисијата нема да ја наруши обврската на земјите партнери да продолжат со наплата според одредбите на важечките европски регулативи.

Билатералниот Меморандум за разбирање/Меморандумот за имплементација помеѓу земјите партнери ќе обезбеди детални одредби во однос на распределбата на обврските и наплатата на долговите.

8. Користење на единечни трошоци, паушални суми, паушални стапки и финансирања кои не се поврзани со трошоците

Референца: членови 88 и 89 од Регултивата 2021/...+ (РЗО)

+ OJ: Ве молиме внесете го во текстот бројот на Регултивата содржана во документот ... [2018/0196(COD)].

Табела 11: Користење на единечни трошоци, паушални суми, паушални стапки и финансирања кои не се поврзани со трошоците

Намера за употреба на членовите 88 и 89	ДА	НЕ
Од усвојувањето, програмата ќе користи надоместок на придонесот на Унијата врз основа на единечни трошоци, паушални суми и паушални стапки под приоритет според член 88 од РЗО (ако да, пополнете го Додатокот 1)	☐	☐
Од усвојувањето, програмата ќе користи надоместок на придонесот на Унијата врз основа на финансирање кое не е поврзано со трошоците според член 89 од РЗО (ако да, пополнете го Додатокот 2)	☐	☐